

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

VII. - 1909 - II.

VSEBINA.

A. Aškerc: Mesinska legenda	33
Dr. Ivo Šorli: Pelinčkov gospod in njegova hiša	35
Griša: Vasovalec	38
Jelica Belovič-Bernadzikowska: Erotski moment v jugoslovanskih narodnih vezinih ornamentih	39
Dr. Fran Ilešič: Naša znanstvena organizacija	42
Ivan Ivanov: Tiho padajo snežinke ...	
Ivan Ivanov: Prava ljubav	44
Josip Premk: Tosulka in vagabund	46
A. Aškerc: Basni in parabole	51
Ksaver Meško: Tujina	53
Ksaver Meško: Moja pot	56
Dr. Karel Hinterlechner (Dunaj): Iz geologije	57
Ivan Lah: Pesnik I. S. Machar v boju za antiko	59
Listek	61

Književnost:

Jugič, In Slovenci. — Matica Slovenska: Slovenske narodne pesmi. — Matica Slovenska: Prevodi iz svetovne književnosti. — Slowackega stoletnica. — Matica Slovenska: Zabavna knjižnica. — Matica Slovenska: Knezova knjižnica. — Matica Slovenska: Veli Jože. — Murko M. dr. — Die osteuropäische Litteraturen und die slawischen Sprachen. — Ilešič Fran dr.: Kultura in politika. — Dolinar Jakob: Iz devete dežele. — „Carniola“. — Galović Miroslav: Hrana i kako se pridedjuje. — Gundek Dinko dr.: Biblijska povjest. — Wallace Ludvig: Ben-Hur. — Igo. Karel Plick: „Praplav dunajsko-jaderski“. — Zvečina Fr. Bochi.

Gledališče in glasba:

Vela Nigrinova. — Miša Dimitrijevič. — Sardou Victorien.

Naše slike:

R. Aner: Panneau decoratif. — Z umetniške razstave v Spletu, Ivan Rendić: Pieta (Fragment). — Z umetniške razstave v Spletu, Mirko Rački: Propoved. — Iz Bosne in Hercegovine: Pogled na Sarajevo. — Dragan Melkus: Pejsajna. — Z umetniške razstave v Spletu, Borislav Dešković: Vprega. — Z umetniške razstave v Spletu, T. Duković: Portret glasbenika G. G. — Z umetniške razstave v Spletu, Ante Katunarić: Svetla noč. — Z umetniške razstave v Spletu, Ivan Meštrović: Limjetnik roda moga (Relief). — Z umetniške razstave v Spletu, Toma Rosandić: Glasbenik

LISTNICA UREDNIŠTVA.

G. dr. J. P. v J.: Na spletkarske časopisne napade, izvirajoče iz osobne mržnje in pa iz konkurenčne zavisti, ne odgovarja „Slovian“ nikdar. V dobi, ko se toli naglašajo „Svoji k svojim“, se taki napadi med rojaki sami obsojajo. — G. Idealistu, alfarju v K.: Vašo smešno filipiko sem čital ter se zabaval. „Slovian“ ni le slovenski, nego občeslovanski fer — kakor prava umetnost sploh — evropski, svetoven v svojih slikah. Nebroj klasičnih in slavnihih modernih slik v šestih letnikih „Sloviana“ dokazuje najbolje, da je „Slovian“ umetniški list, ki se ne boji nobene diletantske kritike. „Slovian“ dobiva svoje klišeje tudi od raznih umet. zavodov, n. pr. W. Vobach & Co. Leipzig, Brendamour Simhardt & Co. München, L. Angerer, Berlin i dr., ki svoje klišeje prodajajo po vsem svetu. Zato imajo svetovni listi opečevano iste ilustracije ter se dogodi lahko, da ima kak

nemški ali francoski list sočasno z raznim naslovom isto sliko, ki je v „Slovianu“. To ve vsak kulturni človek, le — Vi ne! Če štate Vi le „Frauenzeitung“, je to pač stvar Vašega okusa. Sicer pa „čutimo naklep in nas — ne jez!“ — Starogotski: Nerabno. — V. Vasiljevič v G.: Nemožno. „Svoimir“ negoden. — Gdč. Adel. T-č v T.: Zaf, nezrelo. — G. Jos. K. v Sol.: Nerabno. — G. Ant. K-č, št. lut. v Lj.: Nadaljujte! Citajte in se učite! — G. dr. A. G-č v G.: Hvala. Našel že s. Prihodnjic na čelu. — G. dr. Ivo Šorli: Prosim, sporoči mi svoj naslov! Zdrav! — Vsem ostalim sotrudnikom in pošiljateljcem rokopisov: Prosim, potrpite! Kar je dobrega, porabi „Slovian“ vse. Obseg lista je pretesen, da bi mogel ustrezati vsem. Na vsak dopis posebej odgovarjati pri najboljši volji ne utegnem.

Urednik.

Naročnina „Sloviana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — Cena inseratom: Dvostopna ————— petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. —————

R. AUER:
PANNEAU DÉCORATIF.

A. AŠKERC:

MESINSKA LEGENDA.

(28. decembra 1908.)

Zemlja se trese, trepeče, bobni . . .
Morje šumi in buči in vali
divje črez trdne obrežne zidove
svoje peneče valove . . .
Groza in strah!
Maje se, poka in ruši se v prah
s treskom in gromom,
z reskom, polomom
hiša kraj hiše . . .
Padajo cerkve na kup in palače
kakor otročje igrače . . .
Veter ko demon od nekod tam piše,
tuli orkan.
Svita se dan.
Krasna, ponosna Mesina
danes si kamenja kúp, razvalina! . . .
Temno, svinčeno nebo
kakor ogromno ciklopsko oko
gleda z neskončne daljave,
gleda zaspano iz večne višave
pa se brezčutno ozira,
kaj se globoko pod njim tam podira . . .
O, gorje! O, gorje!
Kje ste, ljudje?
Kje ste, meščani?
Ali ušli mar pogubi ste kruti?
Pod razvalinami vsi pokopani,
mrtvi, podsuti,
s kamenjem, sipom pokriti
pa zadušeni, zmečkani, ubiti . . .
Kaj je to? . . . Jok,
vpitje, ihtenje, vzdihavanje, stok
tu, tam pod zrušenim črnim zidovjem,

težkim tramovjem . . .
„Na pomoč, na pomoč!“
skoz razrušitev, skoz noč
krik se razlega,
kakor bodalo v dno srca ti sega . . .
Sodnji je dan?
Slišiš zamolklo hropenje?
„Kdo nam prinese rešenje?
Vse je zaman?“ . . .
Groza! Požar
iz podrtin zmagovit že se dviga,
kakor peklenski vladar
vse okrog vžiga . . .
Glej, strahovita pošast
mesto dobiva že v svojo oblast!
Kakor sestradana zver se ozira
in že izteza jezike rudeče
svoje stotere goreče,
liže, požira
hiše, palače — kar more doseči.
Glad njen od ure do ure je večji . . .
Zdaj že požira ljudi,
žive ljudi in mrličje . . .
Vse se umiče,
v divjem neredu pred njo in beži . . .
Čuj, kako ogenj praskeče!
Švigajo iskre po mestu žareče.
Dim se vali do nebá.
Konec svetá?
Kaos, zmešnjava . . .
Ljudstvo po ulicah tava.
Kakor strahovi,
v halje ponočne odeti duhovi

begajo skoro nagí,
z blaznimi zrejo očmi,
iščejo svojev preplašeni,
čisto obupani vsi in prestrašeni.
Roke vijejo,
molijo, kolnejo, vpijejo:
„Bog vsemogočni, veliki naš Bog!
Ali ne vidiš še naše nesreče,
ki je ni večje?
Oče, usmili se svojih otrok!
Santa Madonna! Santa Madonna!
Sveta Marija,
ôzri na nas se z nebeškega trona!
Vidiš, da smrt nas s pogubo ovija!
Oče nebeški, usmiljeni Bog,
reši nas, reši iz strašnih nadlog!“

Kdo se prikaže sedaj kakor duh
sredi meščanov? Mož suh
v dolgi škrlatni sutani
kakor duhovnik obrít . . .
Zdaj je obstal kakor kip kamenit —
stari cerkovnik Giovanni
s plešo na glavi!
Gleda, posluša ves zmešan pa pravi:
„Kaj? Bogá kličete?! Saj je zaman!
Bog je sam tudi ubit, pokopan!
Da, da, podsut je in mrtev!
Kajpak, potresa nocojšnjega žrtev!
Kaj ne verjamete, ljubi meščani?
Jaz sakristan sem Giovanni!
Ah, katedrala
tudi podrla, sesula se je in razpala!
Vidite tam
božji naš hram?
Bil je ponos naši ljubi Mesini —
zdaj je kup kamenja, ves v razvalini!
Groza! Gorjé!
Oh, oh, boli me srcé!
Ves v podrtinah velíki oltar!
In tabernakelj podsut, razdejan,
marmorni naš tabernakelj! Kak kvar!
V zlati monštranci ubit, pokopan
Bog je sam tudi! Mrtev je Bog!
Vidite, da nas ne more iz strašnih nadlog
nihče več rešiti. Ah!
Groza in strah! . . .
Kar vam povem, so besede resnične.
Spekel iz moke najlepše pšenične
hostijo bil sem. Don Pietro pri maši

pa je naredil iz kruha Bogá . . .
Mrtva ležita, podsuta obá
zdaj v katedrali tam naši
mladi don Pietro pa Bog!
Sami mrličí okrog in okrog . . .
Bog je ubit, Bog je mrtev!
Jezus potresa sam žrtev!
Nimate nič več nikogar moliti!
Nimate nič več nikogar prositi!
Bog je ubit! No, kako naj pomaga?
Ah, ti nesrečna Mesina predraga! . . .
Kdo je kriv? Kdo je kriv? .. Etna, ti z dušo tokavo?
Ti čarovnica, ki kuhaš hudičevo lavo
v kotlu peklenskem? Mar ti pogubila
mesto si svoje cvetoče? Pokaj?
Ti si zločinstvo ostudno storila?
Ali pomagal ti morski je tam tolovaj,
Stromboli grozni in nepoboljšljivi?
Morda bil zraven je tudi tvoj brat, nihilist
napolitanski — kaj ne? — lazzaron anarhist,
grešnik Vezuvij . . . Nemara pa krivi
vsi ste trije?
Kdo to ve!
Bodi vse skupaj vas sram!
Kakšno ime naj vam dam?
Ali je to kavalirstvo, junaštvo:
širiti smrt in pogubo, beraštvo? . . .
Kaj tu stojíte?
Pojdite rajši narazen!
Kaj na pomoč še kričíte!
Ali je stari Giovanni že blazen?
Blazen . . . V možganih tu nekaj mi kljuje,
nekaj za čelom mi kuje
huje in huje . . .
Slišíte? Zopet grmí!
Zemlja se trese in votlo bobní . . .
S treskom in gromom,
z reskom, polomom
padajo hiše na kup ko igrače,
rušijo cerkve se v prah in palače . . .
O, gorjé!
Živi zdaj morajo v jame ljudje!
Kajpada! S trona
vržena je slavna santa Madonna!
Bog je v monštranci ubit,
s kamenjem, s težko opeko pokrit!
Slišíte? Tuli orkan!
Sodnji je dan!
Ah, čez Mesino že smrt
beli razgrinja svoj prt“ . . .

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE
V SPLETU.

IVAN RENDIĆ:
PIETA (FRAGMENT).

DR. IVO ŠORLI:

PELINČKOV GOSPOD IN NJEGOVA HIŠA.

POVEST.

(Dalje.)

4.

Milan (Gleda zdaj enega, zdaj drugega.)
Kaj?

Dr. Kraševc: Hm!...

Milan: Kaj zares?

Dr. Kraševc (nestrpno.) No, kako pa,
kakor zares. Nazadnje ni napačen človek.

Milan: Ampak tudi nič več. O, strela,
tá — — —!?

Dr. Kraševc: Eh, vraga! Kaj se čudiš
in kričiš? Pregovori Adelo, če ti ni prav, pa je.

Milan (stoji ves čas na istem mestu in
strmi predse.)

Dr. Kraševc: Pojdi, pravim! Poglej, če
je še Adela doma in potem pridita skupaj sem.

Milan (gleda še nekaj časa v tla in potem
molče odide.)

5.

Gospa Kraševčeva (čez nekaj časa.)
Torej? Najprej kako je z onim?

Dr. Kraševc: Dal mi je častno besedo.

Gospa Hraševčeva: Hm. In vendar se
zdi tako, kako bi rekla, razrahljan, postaran — —

Dr. Kraševc: Vrag vedi! Sploh, da ti odkrito povem, meni tudi ne ugaja nič posebno. Ne vem, kaj imam proti njemu. Prej, ko sem slišal prvokrat o tem, bi še ne bil rekel. Ali zdaj, ko je sedel tu pred mano...

Gospa Kraševčeva: Tako mrzel, prisiljen, čuden je — — —

Dr. Kraševc (čez hip.) Špekulant! Kam le misli punca! Hm — — — Kakor bi se ji res kam mudilo... (Čez nekaj časa odločno.) Pojdi jo poklicat, če je doma. Treba ji le malo pretipati obisti.

Gospa Kraševčeva (vzdihne in odide.)

6.

Dr. Kraševc (hodi gor in dol po sobi in premišljuje. Polglasno.) Špekulant! (Zunaj se zasliši bližajoče se govorjenje.)

7.

Adela: Dober večer, papa!

Dr. Kraševc: Servus, Adela. Torej? — —

Adela: Namreč?

Dr. Kraševc: No, komisar Žitnik je bil tukaj, namreč.

Adela: In?

Dr. Kraševc; Kaj: „in“? Snubit je prišel! Kaj se, vraga, delaš?!

Adela (nekoliko presenečena.) A? Že?

Dr. Kraševc (jo gleda.) Kaj pomeni to?

Adela: Hm, menda to, da se bova vzela.

Gospa Kraševčeva: Adela!

Adela: Mama?

Dr. Kraševc: Na, veš kaj! No, to je pa že preneumno! (Razdraženo.) Daj no, sedi! Sedi sem in povej, kako je ta stvar. Midva z mama sva namreč že prestara, da bi umela to hipermoderno ljubezen.

Adela (sede.) Ljubezen? O tem, dragi papa, ni treba več govoriti z menoj.

Dr. Kraševc: A? Kaj ti roji še vedno oni smrkavec po glavi?

Adela: Ah, pojdi no, papa! Moj Bog, šestnajst let, — in danes jih imam dvaindvajset. Če bi prišel smrkavec zdaj s svojimi snubitvami, bi se mu smejala, kakor si se smejal takrat po pravici ti meni. Žitnik je čisto primerna partija zame, in zato sem mu rekla, ko me je vprašal, če bi vzela takega in takega gospoda, kakor je namreč on, da bi ga. In na podlagi tega je menda prišel.

Gospa Kraševčeva: Toda — — —
Adela — — — Ampak — — —

Adela: Vem, mama! Zdaj me vprašuješ še ti, če ga ljubim namreč? Ti si še vedno ista moja ljuba, zlata mama... No, pa recimo, da ga ljubim. To se pravi simpatičen mi je — — ne, to se pravi: izmed vseh gospodov naše družbe se mi zdi najbolj primeren. Ni neumen človek, ima denar in veliko protekcijo. Čula sem, da ga spravi oče takoj po poroki v ministrstvo. Skratka: Žitnik mi konvenira.

Dr. Kraševc: Aha, konvenira! In ti njemu! Razumem. Ampak — ampak... To je namreč vse lepo in prav in nimam veliko prigovarjati. Toda... No, da, saj si pametna punca in včasih praviš, da poznaš življenje... namreč zdi se mi, da sem dolžan kot tvoj oče — — — Pravzaprav bi ti morala povedati to mama, toda ona ni za tako — — — Opozoriti te moram namreč — — no, da, kar vun, brutalno, brezobzirno povedati... sploh odkriti... da govore o tvojem ženinu, da je — — —

Gospa Kraševčeva (zardi, gre k oknu in gleda vun.)

Adela: No? Kar povej, papa. Saj vem, kaj bo!

Dr. Kraševc: Nič ne veš! Stvar ni za take punce pravzaprav. Ampak samo, ker mora biti... (S silo.) Pravijo namreč, da ni zdrav, da trpi na posledicah — — —

Adela (počasi.) Da, o tem sem tudi jaz že slišala. In sem se informirala — — — (naenkrat v zadregi.) Mislila sem namreč, da nihče ne zve... da moram skrbeti sama zase... ampak ni nič hudega, papa...

Dr. Kraševc: A? Glej no! No, in — —

Adela (naglo.) Pustiva to, papa. Saj vidiš, da sem skrbela že sama. Stvar je v redu.

Dr. Kraševc (hladno.) Potem se ne vtikam več v to stvar. Hotel sem te samo prositi, da dobro premisliš, predno storiš ta korak. Mlada si še, kakih dve, tri leta bi še lahko počakala — —

Adela: No, kaj bi bilo potem? Ljuba moja, povejta mi odkrito, ali je res taka izbira na primernih ženinih tu pri nas, če človek noče vzeti kakega kmetavza, da pride potem njegov oče v irhastih hlačah k poroki, kakor pri dr. Zalarjevih? Sicer pa res ne umem, kaj imata še vedno proti Žitniku, če vam pravim, da so tisti vajini pomisleki zaradi njegovega zdravja neopravičeni. Povej no, papa, kaj te toliko moti na njem?

Dr. Kraševc: Hm, saj ne rečem, da me ravno moti, samo — — —

Adela: Samo tudi tebi je vseeno nekoliko premalo ljubezni, kaj ne? Veš kaj: Zaradi mama se ne čudim, ampak ti, papa, ti si mi nekoč sam

razvijal nazore, ki so se me, kakor vidiš, prijeli... Sicer pa glejta (gorkeje, prime oba za roke.) Saj ni tako hudo, čaka me lepo življenje, brez skrbi, brez truda, ob strani finega, obzirnega, nezatelebanega moža — to mi je celo glavno! — v svetovnem mestu polnem zabav, gledališč, koncertov, plesov, družbe — — Kaka dva meseca na leto pridem pa itak lahko sem dol k vama, gremo na letovišče skupaj, bomo sploh skupaj, kakor zdaj. In če — — — če ne bo otrok, to si mi hotel reči papa! — ali je to taka nesreča? Saj vidim pri svojih omoženih prijateljicah, kaki blagri so otroci. Žena je potem suznjica, vezana edino na dom. In kaj ima slednjič človek od tega? Le pušči me, jaz si predstavljam vse to tako lepo — — — In ker je vse preračunjeno, ker ni nič praznih fantazij vmes, tudi bo tako!

Gospa Kraševčeva: Adela, kakšni na zori! Adela!

Adela (se obrne na peti in se bliža vratom.) Že prav, že, mama. Vsak po svoje. Ti si bila vzgojena tako, jaz pa tako... Ko boš videla, da je človek lahko srečen tudi na moj način, se že pomiriš. Kdaj pa pride Žitnik spet?

Dr. Kraševc (malomarno.) K večerji pride menda... (Vstane.) Veš kaj, napravita kakor hočeta, samo pri mizi, da ne bo več govora o teh stvareh!

Gospa Kraševčeva: Adela! Čakaj no! Moram ti vendar reči še eno — — —

Adela (na vratih.) Že prav, že prav, mama! Pa drugič. Zdaj se moram iti frizirati. (Odhaja pevaje.)

8.

Dr. Kraševc: Pusti jo no in ne izgublaj besede! Saj sodi prav. Vsak po svoje!

Gospa Kraševčeva: Da, ampak, ali misliš, da bo tako srečna? Ah, saj vi moški ne morete umeti... O, to mora biti strašno, strašno... iti tako z več nego napoltujim človekom...

Dr. Kraševc: Ah, pojdi! Kaj misliš, da so vse, kakor si bila ti... Adela ti je docela moderna ženska... Saj si jo slišala. Kakor gre moški v drug kraj v službo, tako gredo zdaj te ženske v zakon... (Stoji pri oknu, premišljuje in molči dolgo časa.) Pravzaprav je pa človekn vseeno nekako čudno pri vsem tem... Ali se ti ne zdi, kakor, no, kako bi rekel... kakor da sva vstopila takrat, ko sva se poročila, v velik ograjen gozd pri enih vratih in prišla zdaj, danes, na drugem koncu, skozi druga vrata zopet ven na plano... Zdaj šele človek vidi, da se je svet med tem časom čisto izpremenil, da rastejo

drugačna drevesa, drugačna trava, da je vse drugače...

Gospa Kraševčeva: O ne, ljubi moj, meni se že ne zdi. Samo poglej okrog sebe, pa boš videl, da je svet še zmerom tak. Kaj je uganjala lani Vižmarjeva, ko je niso pustili govoriti z onim študentom! In kako se imajo srečno doktor Petričeva, Leskarjeva, Ravnikova, same sošolke naše Adele. Naša je pa kakor led, in bi ji vendar ne branili, če bi vzela tega ali onega. Kako, za božjo voljo, kako je postala taka? Saj nisva ne jaz, ne ti tako...

Dr. Kraševc: Pač družba... Dà, Müllerjev institut! Saj sem ti pravil, da je ne spravljal noter... Zdaj jo pa imaš, glorio!

Gospa Kraševčeva (jezno.) Kaj? Jaz? Ti, ti, s svojimi pridigami! Ti sam si največ kriv. Saj je rekla sama. Pa greš zopet žalit ljubezen! (Vedno bolj jezno.) Samo tisto malo vidiš, kar je bilo znabiti slabega... vse drugo si že pozabil... Prenajeste se vsega, pa zabavljate...

Dr. Kraševc: Glej jo, saj nisem mislil tako...

Gospa Kraševčeva: Nisi mislil tako? Kaj meniš, da ne razumem? Če drugega ne, si pozabil, kako je bilo z nama vse drugače. In vendar ni treba drugega, nego, da se spomniš in primerjaš... Ali si prišel k nam kakor zdaj Žitnik? Odgovori! O, jaz pa premišlujem še vedno tolikokrat, kako je bilo lepo... Vse bridkosti poznejšega življenja sem rada prenašala, samo če sem pomislila, koliko sreče sem užila s tabo tiste dni! Kako se popeljeta ta dva v kupeju prvega razreda mrzlo drug ob drugem, če se ne bosta vsaj prizadevala biti vendar malo bolj prijazna vsaj prve dni, — in kako sva se stiskala midva v najin kotiček!... In še govoriti nisva mogla od same velike, neizrečene sreče... (Ihti.)

Dr. Kraševc (stoji še nekaj časa pri oknu in stopi potem naglo k njej, jej vzame glavo v roke in jo poljubi na čelo. Potem si pa še sam obriše oči...)

II. DEL.

(V Milanovi sobi, dijaško opremljeni, s sabljami na steni.)

1.

Dr. Stanič: Moj Bog, saj vaju razumem! Vem, da niti mogoče ni, da bi imela vidva drugačne nazore o teh stvareh. Zato pustimo rajši! Vidva sta pač gospoda in jaz — kmet. Amen!

Milan: Ah, pojdi, vedno te tvoje teorije! Po najinem zadnjem pogovoru sem si mislil nehote: Tako malo nas je, razdeljeni smo že na

sto strank in zdaj naj bi prišel še kdo, ki bi začel pridigati kak tak nov nauk in nas cepil še na „gospode“ in „kmete“.

Dr. Stanič: Jaz ne pridigam in ne cepim, — jaz samo razlagam. In pa izvajam v življenju, kar sledi iz mojega spoznanja teh stvari.

Julij Rus: Vi, gospod doktor? S svojo eleganco, s svojo pazljivostjo, da ste vedno kakor iz škatljice. Nočem vam delati poklonov, toda reči moram, da se pozna vam kmeta tako malo, kakor Milanu ali meni.

Milan: Ne, ne, Julij! Doktor ne misli v tem pomenu. On hoče samo reči, da smo si v notranjem različni, v nazorih, celo v čustvovanju.

Julij: Jaz vsaj ne vidim nobene razlike. Kakor hitro se kdo zna kretati, se dostojno oblači, zame ni več kmet in ga smatram sebi enakega.

Dr. Stanič: Zelo dobrohotno, hvala in čast vam, gospod Rus! Ampak govorimo rajši o čem drugem. Recimo: na zdravje tvoje gospice sestre, Milan, in da bi bila srečna v novem stanu! (dvigne kupico in jo drži proti Milanu.)

Milan: Na zdravje! (trči.)

Julij: A? Torej je gotova stvar? Kdaj bode pa poroka?

Milan: V enem mesecu, menda desetega prihodnjega.

Julij: Fin človek ta Žitnik! Meni zelo ugaja!

Milan: Hm . . . Za mojo sestro, kakor nalašč.

Dr. Stanič (zamišljeno.) Misliš?

Milan (samo proti njemu.) Moja sestra je pač mondénka . . . In Žitnik . . . hm — — —

Dr. Stanič: Že, že . . .

Milan: Meniš, da ne? Kako sodiš ti tega človeka? Povej mi no enkrat . . . Zaradi Julija se ti ni treba ženirati, in pred menoj še manj. (Se zasmije.) Zate bi punca pač ne bila, ampak za Žitnika . . .

Julij: Čujta gospoda, jaz res ne vem, zakaj bi ne bila tudi za gospoda doktorja Staniča.

Milan: (veselo.) Že verjamem, da ti ne veš . . . Jaz pa vem, ker poznam enega in drugega. In še doktorjeve teorije ter — sit venia verbo — teorije svoje sestre.

Julij: Čuj, Milan, to ni lepo, da govoriš tako. Tvoja sestra je vendar izobrazena, fina mlada dama . . .

Milan: Ah, k vragu s tako izobrazbo! Malo klavirja, malo romanov, celo malo francoščine. Pod vsem tem pa nič, dvakrat nič.

Julij: Ampak Milan! Menda mi pač ne bo treba igrati kavalirja proti lastnemu bratu? Ti žališ svojo gospico sestro!

Milan: Žalim? Veš kaj, prijatelj, razpravljati o neumni vzgoji naših punc bom pa vendar še smel! Kdo, vruga, žali s tem mojo sestro?

Julij (svečano.) Ti si jo žalil!

Milan: Da sem jo? Potem pa, kar samega sebe kontrahiram. Pojdi, pojdi, Julij. — Celozitnik bi se postavil, sedaj ko bo moj svak, če bi bilo treba, kaj šele da bi se dotikal časti svoje sestre. Toliko me pa vendar poznaš. Jaz samo takole govorim . . . na splošno . . .

Dr. Stanič (zamišljeno.) Celozitnik praviš, da bi se postavil. Ali bi se res?

Milan (ga gleda.) Kako misliš to?

Dr. Stanič: No, vprašam pač, nič drugega.

Milan (trdno.) Že lani sem opazil enkrat, ne vem pri kaki priliki, ko me ni še nič brigalo, da imaš ti nekaj prav posebnega proti temu človeku. Še enkrat ti pravim: kar vun! In kakor, da sva sama.

Julij (vstane.) Če motim? —

Dr. Stanič: Prosim!

Julij: Ne! Videl sem že, ko ste prišli, da ste upali najti Milana samega. Sicer pa imam opravke in — — —

(Dalje prih.)

GRIŠA:

VASOVALEC.

Noč z žardinami šepeče,
šum na oknu se budi,
beli vrat, oči žareče
vabijo me iz noči . . .

Lestvo lahko bi pristavil
in popel bi se po njej,
ogovoril in pozdravil
dekle sladko bi najprej.

In potem žardine spustil
in zagrnil okno bi:
glej, le glej me zdaj do jutra
noč, z zavidnimi očmi! . . .

EROTSKI MOMENT V JUGOSLOVANSKIH NARODNIH VEZILNIH ORNAMENTIH.

(Dalje.)

Ta način ornamentiranja po pravici lahko imenujemo impresionističnim. Gotovo ni vezilje, ki bi mehansko „prevzela“ ves črtež od druge vezilje na svoj robec. Vedno bo nekaj ali izmenila ali dodala ali izpustila, da dobi njeno delo subjektiven izraz njene duše. Vedno ima vezilja svoj lastnoželjni vez pred očmi, da se prileže njenemu duševnemu razpoloženju. Vezati, kititi se z vezom, delati in imeti take izdelke, to je le postransko vprašanje, a glavno je: z vezom izraziti kako misel, kako duševno razpoloženje. A ker se navadno pri nas samo mladina bavi z vezenjem, pri kateri ljubezen prevladuje vse druge duševne emocije, je tudi razpoloženje veziljino često popolnoma erotsko.

V simbolih naših divnih vezenin je skrita bujna notranjost narodne duše, ki v novejšem času tako silno svojo vsebino menjava.

V Mladenovcu poje dilber (zaljubljen fant) tako ginljivo:

Na djevdjefu draga moja
Izam¹⁾ veže šareni,
Preлива se sitna boja
Trepti aleni!²⁾

A na sredi sva od zlata
Dva su slova iztkata
Dva, ej ja ih znam:
Slova vele ime moje
Zlatna boja „zlato moje“
Tvoj je izam.

Narodna vezilja ni nikoli v zadregi, kako naj sestavi in „izpiše“ veselo in srečno ljubimsko sporočilo „jabuku na granu“. Takih ornamentov je zelo mnogo, — jaz sem jih sama nabrala okoli osem sto. Manj je ornamentov, v katerih vezilja sporoča ljubimcu svojo kletev in bol svoje duše, pa tudi ti so zelo razširjeni in znani.

Pošteno dekle da samo onemu, ki se misli ž njim omožiti, ljubimski robec ali čaramu.³⁾ Tako je bilo vsaj v starejših, moralno zdravejših časih. Danes se ne gleda več toliko na to. Danes poje predrzno lahkomišelfno dekle:

„Čuj, dragane, odoh za drugoga!
Kad ti sjutra ispod dvora prodjem.

¹⁾ izam = prt. — ²⁾ alen = alem (dragulja). — ³⁾ čarama = pentlja (n. das Bandl) = trak.

Zaiskaču¹⁾ vezenu maramu,
Što sam s tobom kod ovaca vezla!“

Moderna dama zahteva ob takih prilikah ljubimska pisma in fotografijo nazaj.

Ko pojde iz cerkve poročena, spomnila se bode ljubezenskih naslad, katere je z drugim uživala, in brez dvoma dokaz temu je „vezilni trak“ v rokah tega drugega. Nezvesta spomni se tega na frivolen način, a narodni pesnik sponaša ji nezvestobo v obraz v najbolj surovih besedah.

Koliko važnost pripisujejo vezu, vidi se iz one narodne pesme „kje se radi vezenega robca“ zakonska spreta, da mora sestra moževa posredovati in hlimbno vzeti na svojo vest ta „corpus delicti“, ki je pač v teh zadevah vedno najboljši dokaz:

„Jovan beg se s ljubom zavadio,²⁾
Baš kroz nešto vezena jagluka.
Ljuba veli: „Dala ti je draga!“
A on veli: „Nije, veće seka!“³⁾
Ljuba piše svojoj zaovici:⁴⁾
„Zaovice, po Bogu sestrice,
Jesi l' bratu vezen jagluk dala?
Čim mirišu⁵⁾ drumi⁶⁾ i sokaci⁷⁾
I odaja, gdje moj Jova spava.“

Kako plastično je v teh stihih izražena vsa erotska vzbujenost, v kateri živi žena in njen Jovo, odkar je ta robec pri njem, pa tudi ves ljubavni strah Jovine žene zaradi posledic erotskega „dehtenja“ od tega tujega vezenega cvetja, od tujega sporočila. Z najhujšimi kletvami zaklinja in preklinja ljuba moževo sestro, naj ji pove resnico, zaklinja jo pri življenju njenih sinov in pri njihovi sreči in pri vsem, kar je obema najsvetejše, dokler ji ona ne sporoči besed, ki zopet povrnejo mir in srečo bratu in nevesti:

„Ja sam bratu vezen jagluk dala!“

Dandanes pa je že tudi nemoralnost okužila v naših krajih narod, pa je dovolj takih žensk, ki se poigravajo z narodnimi svetinjami in primamijo tuje ljudi s čimersikolibodi, a se ne zboje od vekov (v tradiciji) posvečene simboli- stike v narodnih vezih.

¹⁾ poiskala bom. — ²⁾ sprl. — ³⁾ seka = sestra. — ⁴⁾ zaovica = svakinja. — ⁵⁾ dehte. — ⁶⁾ ceste. — ⁷⁾ ulice.

Pa tudi med zvestim parom ni vse tako, kakor bi moralo biti. Tudi tu je mnogo „slepo-mišja“ ter se pri „dragem“ najde vez, ki ni od roke izvoljenke:

„Drugarica drugaricu zvala:
„Drugarice, da ti jade kažem!
Vidj! jagluk u dragoga moga,
Baš kô da je iz sanduka¹⁾ tvoga!
Iskal jagluk:²⁾ ne dađe mi ga,
Kupoval ga, prodati ga ne će
Pocinjah ga, počet ga ne dađe
Pa ju kunem, koja ga je vezla!“

Najboljši pripovedovalci, ki nam slikajo narodni život n. pr. Matavulj, Stevan Sremac, Ferdo Becić, Tadija Kostić i. dr., tudi na ta način slikajo moževno nezvestobo: „našel se je pri njem tuj robec“. Bedna žena bere iz ornamentov na takem robcu, prtju, srajci i. t. d. vso svojo nesrečo in navadno se ne prevari.

Dušek³⁾ stere, suzama ga pere,
Jastuk⁴⁾ meće, proklela ga veće,
Jorgan⁵⁾ stere, sa noktima ga dere,
Proklet bio nevjerni Jovane.
Kol'ko ima na jorganu cv'jeća,
Tol'ko njega gonila nesreća!“

Ako mati sili hčer, da vzame „neljubega“ ji in da mu mora poslati „znamenje“, tedaj ona izbere take ornamente, katerim vezoč jih vdahnjuje ta pomen:

„Kol'ko ima na marami⁶⁾ grana,
Tol'ko ima na mom srcu rana,
Kol'ko ima na marami žica,
Tol'ko tebe gonilo groznica (= mrzlica) i. t. d.

Narod živo veruje, da se take kletve tudi izpolnijo. Zakaj? Ker je moč nekkih ornamentov silno velika in v neposredni zvezi z hudimi duhovi, katerih se nihče obraniti ne more. Narod še povrhu to vrsto zarisb imenuje „uroke“, ker služijo svrhi, da se komu naškodi, komur se „ureče“. Važni so ti le ureki: kola, koleta, kolica, okretaje, mišje grabljice, dobrice, strogonjke, morini prsti, zapisi, stope, stopice, mišji trn, deklinške grablje, glavniki, venci, krone, cepiči, srpiči, slovaši i. t. d. Z mišjimi grabljicami prigrabi fante zopet k sebi, če ji je nezvest, „stope“ odvrnejo ga od druge ljubice, „zapisi“ delujejo, da jo bolj ljubi, če se njegova ljubezen že ohlajuje. Te zapise vzmó vezilje seveda povečane s pravih pismenih „zapisov“, in imitirajo na ornamentu pismo (navadno je turško ali srbsko), pa tudi te oblike so se odtujile tako zelo od pravih pismenk, da

¹⁾ skrinja. — ²⁾ jagluk = robec. — ³⁾ Dušek = matrača. — ⁴⁾ jastuk = blazina. — ⁵⁾ jorgan = pokrivač postelje. — ⁶⁾ marama = robec.

neuko oko ne more nikoli vedeti, ali naj dotične poteze predstavljajo rokopis ali pa črke. Brati se nikoli ne da, pa tudi besede so nepopolne.

Trudila sem se, da mi dekleta razložo značenje teh vezilnih zapisov. Pa kaj so mi rekle na to dve ali tri (Vlasenica): „To je dobro veziti, to ti „ga“ povrne na vsak način!“ To pa tako le pove:

„Ajde, ajde po moga sudjenika
Gdje ga nadješ, da ga snadješ,
Pod nebom, na zemlji
Ako spava, da mu spavat ne daš
Crna zemljice, po Bogu majčice
Ni se hvatila mene in tebe
Već Jove, moga sudjenika!“

Navadno se te čudodelne stvari vežejo na večer pred torkom, ker je tedaj moč zapisa večja. Mnoga ta vezena „preklinjanja“ vežo se „s suhim zlatom“, ker „je to dobro“ — pravijo. Za nekatere so mi pravili kot razlago popolnoma nerazumljive besede, kot n. pr. te le: „divani dejilosum“, ali pa „ja pailarsum“ i. t. d. (Zaubersprache). Nekateri od teh zarisb imajo imena: „rdeči čevljički“, „noži“, „sablje“, „rdeči konji“, „naprate“, „nagaze“, „vešci“, „zlivje“, „črne kučke“, „sedem urokov“, „ustuk“, „izlade“, „obrvice“, „dlanovi“ i. t. d. Seveda da v teh nazivih niti ni sledu o obliki „konja“, „čevlja“, „handžarja“, „kučke“; ampak so vsi črteži zloženi iz samih linij, zavutih in mistično uvitih in spominjajo zelo na neke secesionistične moderne risarije. Jedva se vidi: da se je roka, ki jih je izvezla, tresla od boli in razočaranja, da je duša, ki jih je inspirirala, od jeze trepetala, od kletve, od geste krčevite boli in pritajene ljubavne strasti.

Karakteristično je, da v Bosni in Hercegovini, pa tudi v Srbiji vezilje vseh treh ver vežejo in verujejo v iste ornamente, v iste vrste in v iste bajke in kletve, katere se v teh vezih nahajajo. Ko jim do „nohtov prigori“, ne poznajo v tem erotskem afektu nobene konfesionalne razlike, ampak vprašajo samo za eno stvar: Kako si zopet pridobiti izgubljeno ljubezen. A za to svrhu so vsa sredstva dopustna.

Razlog, zakaj ima poročna srajca toliko značenje v erotskem smislu, ni v njeni snovi ali v kroju, ampak navadno v ornamentu, s katerim je za ta dan navlaš izkičena. Slavonke z ničimur ne uganjajo v ljubezni toliko vrah kot z vezeno srajco. Če je mož kake žene trkalica (babjek — Nachsteiger), tedaj mu sešije njegova zvesta ljuba posebno izvezeno in iztkano srajco. Na mladi torek osnuje prejo, do mladega petka dotke tkanje, in do mlade nedelje izšije in izplete s čudodelnimi ornamentami to srajco. Na mlado nedeljo pred

solncem nese jo v suvaro (Wäscherolle). Tu jo trikrat obrne na vretenu govoreča: „Ne obračam suvare, nego pamet njegovo“. Istega dne obleče nezvesti soprog to novo srajco in — se lepo vrne k svoji ženi nazaj.

Na Jurjevo ali na Veliko noč sejejo v Kalinovcu (Hrvaško) predivo, katero ima posebno čudodelno moč.¹⁾ Istotako strižejo volno, nabavljajo svilo za vezenine na posebne dneve, ugodne za vraže.

Žena, ki ne rodi, da svojemu možu poročno srajco, prej jo izpiše na ovratniku, ker bo potem rodila. Na tem mestu naredi nova znamenja, ki imajo moč, da pomnože zakonsko ljubezen. Po vrsti ornamenta takoj vezilja spozna, v kojoj svrhu služi ta vez, pa kedar najde že omoženo drugarico pri vezilnem orodju in pri ljubavnih risarijah, takoj ve, da to „niso čisti posli“.

Vezak vezla Banovića Mara,
Njoj dolazi Jovan-begovica:

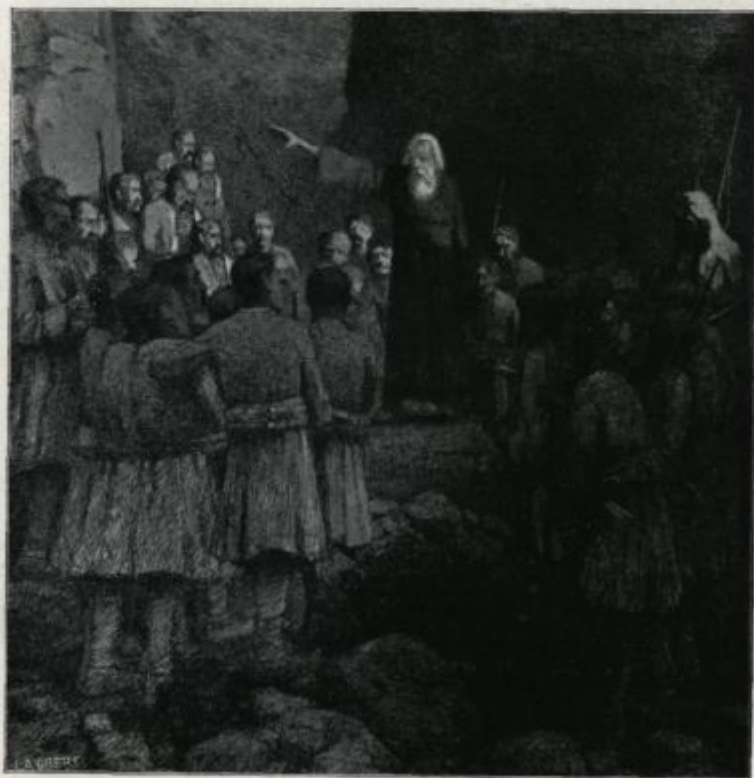
¹⁾ Za svatovske ročnike.

„Kome, Mare, srmom jagluk vežeš?“
„A boga mi, Jovan begovice,
Jagluk vezem Jovan begu tvome.
Voli Jova b'jelu lišcu mome,
Nego tebi i svem rodu tvome!“
Bog ubio Banovića Maru,
Što odmami Jovan bega moga!“

Za izbiro od vezenih „urokov“ je vrlo zanimiv eden ornament: „živ“, ki se veže v zelo mnogih varijantah. Največjo moč ima, kadar se veže pred sv. Mihaelom, ker na ta dan se ne sme lotiti nobenega dela, pa niti preslice se dotakniti ne sme. Na ta dan obhajajo čarovnice svojo „revue“, pa bi mogle vezilji naškoditi, vzeti ji fanta, pridobiti ga za drugo, ohladiti njegovo ljubezen i. t. d.

Psihološki „milieu“, v katerem nastanejo posebno lepi ornamenti erotske vsebine, obsega razen že omenjenih še veliko število verovanj in bajk, ki so pa danes že v mnogih krajih popolnoma pozabljene. Jaz mislim, da bodo ti primeri zadostovali, da sem opozorila na ta predmet etnografe.

(Dalje prih.)

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE V SPLETU.
MIRKO RAČKI: PROPOVED.

NAŠA ZNANSTVENA ORGANIZACIJA.

(Konec.)

Gre nam tu za dobo, ko se je znanost začela gojiti v okviru ločečih se in individualizovanih narodov. Tu pa je reči: Hrvati so imeli prej akademijo, potem vseučilišče, vendar se je misel o vseučilišču rodila istodobno z mislijo o akademiji.

Čehi so imeli skoro 10 let prej svoje češko vseučilišče nego akademijo; vendar je ustanovitev češke akademije bila očitno bolj organizacija in gmotno osiguranje znanstvenega dela, nego njega ustvarjenje; Čehi so imeli že staro „Společnost nauk“ (1784).

Istotako so imeli Poljaki dobrega pol veka prej učeno društvo, nego se je popoljšilo vseučilišče, a v tej dobi se je učeno društvo tudi izpremenilo v pravo akademijo.

Kar tako apodiktično se torej to vprašanje ne da rešiti. Odgovoriti je nanje pač tako: drugo podpira drugo, drugo uvetuje drugo, kakor sta spojena vsebina in oblika ali pa učinek in eden izmed uvetov. Gotovo je, da se akademija težko rodi brez vseučilišča.¹⁾ Z vseučiliščem bi dobili več znamenitih delavcev (v nemški državi deluje sedaj 3132 vseučiliških profesorjev — 1133 rednih — v Berlinu samem je 477 zasebnih docentov); zato so slovanska vseučilišča kot prehajališča naših docentov važna.

Končno pa je ipak reči: Storimo, kar moremo! Vseučilišča ne moremo sami začeti ustvarjati; to je stvar države in politike. Nikdo pa nam ne more zabraniti, da bi se znanstveno ne organizirali. S tako organizacijo bi pretrgali circulum vitiosum, kakor smo ga pretrgali pri šolskih knjigah.

Seveda poleg te organizacije ali forme bo očuvala svoj pomen vsebina, snov, masa; celo dr. Hinterlechner pravi: „Slovenski narod je premaloštevilen in zlasti gmotno veliko preslaboten, da bi produciral toliko število sposobnih učnih sil, kolikor jih je treba istočasno na kateremkoli vseučilišču. Konkurence je treba, Slovenci ne produciramo toliko istočasno, da bi nastala istočasno konkurenca.“

¹⁾ „Naš mladji naraštaj jedva znade, kako težak bijaše več sam porod naše Akademije“, pravi Rački. Politika je zagrinjala kulturo in rodoljubi so mislili, da je to prerano na dnevnem redu.

Vsekakor pa bi nam ipak bilo laže dobiti delavcev nego odjemalcev.

Lahka je stvar pri velikih narodih, ki imajo vso silo mest in inteligence, lahka je stvar pri močnih narodih, ki uživajo „otium“ mirne kulture. Mi se borimo še za obstanek in imamo le eno pravo svoje mesto. V nekaterih strokah bi pri nas bili pisatelji edini odjemalci, a vseh slovenskih profesorjev je jedva kakih 200.

Naročniki na naše znanstvene publikacije so na polovico naročniki iz rodoljubja — to pa ni trajna in prava podlaga težkih podjetij — in njih število doseže brž svoj maksimum.

Simbolski razsvetljuje (bi rekel) aristokratizem znanosti in demokratizem beletristike to-le: k pogrebu Svat. Čecha se je zbral ves narod od najvišjih do najnižjih slojev, k pogrebu predsednika „Akademije“ pa učenjaki ter umetniški krogi ter zastopniki višjih stanov.

Kjer pa ni odjemalcev, tam ni založnikov in s tem se preneha vse.

3.

KAJ JE TOREJ STORITI?

A. To, kar je, naj ostane. Društva, ki že obstoje in kažejo spricho svojega predmeta in razvoja življensko silo, naj ostanejo. To so „Muz. društvo“, „Zgod. društvo“, „Pravnik“, Matica z „Zbornikom“. Pri teh društvih je mnogo odvisno od agilnosti urednikov. („Zbornik“ Matice bo odslej v drugem delu nekaka smotra po znanstvenih delih, zlasti slovanskih, kakor je „Listek“ v leposlovnih listih pregled slovenske in slovanske beletristike).

Ne smemo snovati društev, ki bi tem delala konkurenco. Ubila bi potem druga drugo. Pač pa jim smemo dodajati podjetja, ki nadaljujejo tam, kjer se konča področje obstoječih društev; n. pr. bi trebalo Zgodovinskega društva za Primorsko.

Poleg obstoječih bi mogli snovati novo Akademijo, ako bi ne reflektirala na člane, ampak živela od kapitala in podpor. To pa je sedaj izključeno.

Mogoče je osnovati organizacijo nad navedenimi društvi. Organizacija, stoječa nad navedenimi društvi, bi ne posezala v življenje in delovanje teh poedinih društev, le budila bi in

družila. Bila bi le nekaka formalna zveza društev; društva bi bila takorekoč razredi „Akademije“, ki pa operirajo samostalno. Vsako društvo bi v odbor „Akademije“ volilo par svojih zastopnikov — znanstvenikov.

B. Toda ta formalna organizacija bi se videla brž ob koncu realnih uspehov pri tistih panogah znanosti, ki doslej nimajo glasila: pri filozofiji, matematiki, prirodoznanstvu, jezikoznanstvu in narodopisu.

Značilno je, da je pri manjših narodih znanstveno delo več ali manj omejeno na „narodne“ znanosti; tako je pri poljski, češki in zagrebški akademiji v ospredju narodni jezik in literatura z domačo zgodovino. To je naravno spričo gori očitanih razmer, spričo števila sotrudnikov in odjemalcev.¹⁾

Zastopniki „mednarodnih“ znanosti so pri malih narodih navezani na „kompanijo“, ker sami ne morejo začeti podjetja. Vpraša se samo, kje da naj iščejo kompanijo.

Redki naši učenjaki pišejo na žalost važnejša svoja dela v nemškem jeziku — na pohujšanje in škodo slovenstva; v slovenskem jeziku dajejo le „drobtinice“.²⁾ „Hodijo v tujino, dom pa jim umira. Pravico ima domovina do svojih: pokliče jih prej ali slej.“ Materija in slava odločujeta (gl. tudi „Omladino“ 1908, 23).

Zoper ugovor, češ, da je pozabljeno in izgubljeno, kar pišem doma, je uvaževati to-le: Kako pa so si drugi jeziki priborili pravico in avtoriteto proti latinščini, nekdanjemu edinemu znanstvenemu jeziku? Kratkotako tako, da so znanstveniki začeli v njih pisati in so pisali — dobre reči.³⁾ In še nekaj: Ko bi bili Slovenci sami, bi bila stvar res kočljiva (kakor je kočljiva pri Madžarih), a nismo sami. Rusi, Poljaki in Čehi imajo že svojo znanost, in to so jeziki, ki so bili izprva Nemcu ali Francozu istotako tuji, kakor naš jezik. Pa bi se reklo: „Teh jezikov se tujci nauče, zakaj pri njih se producira mnogo, pri Slovencih pa ne; kdor pa zna ruski, ne more še kar tako čitati slovenski.“ Toda tudi Hrvati in Srbi imajo svojo organizirano znanost, znanost v svojem jeziku; učenjak pa, ki čita hrvatski, bo brž umel tudi slovensko študijo; ta razlika za

umskega delavca ni poseben skok; kar je pri beletristiki, kar je za čuvstvo in njega nianse znatna razlika, to je pri znanstveniku, to je za misel malenkost. Vprašanje „slovenski ali hrvatski“ v znanstvenih stvareh ne zaleže mnogo, kar se tiče njih uporabljivosti v širokem svetu.“

Zato je nemška „Carniola“ (prej „Mitteilungen“) našega „Muzejskega društva“, ki jo urejajo Slovenci in povečini (včasih izključno) pišejo Slovenci, nelep in nepotreben anahronizem.¹⁾ Skrb za zameno publikacij ne more odločevati; če dobi hrvatska „Akademija“ v zameno publikacije s celega sveta, jih dobi pač tudi slovenska „Carniola“.

Bolj nego jezik nas pri „mednarodnih“ znanostih sili v kompanijo vnvanja organizacija dela. Tu je reči: Čim najmanj stroškov, čim največ učinkov — to mora biti ideal. Vzporedna slovenska in hrvatska podjetja, ki se ne izpopolnjujejo, so potrata energije in tem škodljivejša, ako vsled razdvojenosti trpe ena in druga v produciranju in konsumiranju. S stališča književne ekonomije se je zadnji čas več pisalo o slov.-hrv. zajednici (n. pr. tudi dr. Tominšek v „Glasu Mat. Hrv.“ 1908, 45/46.). „Veliko škoduje, če se nalaga isti kapital na dveh mestih; nesel bo le polovične obresti.“ In prof. Murko pravi v „Slov. anketi“: „Slovanske Akademije in učena društva bi se morala sporazumeti glede razdelitve dela in si predočiti skupno delo.“ Na polju beletristike, ki je odvisna od jezikovnih fines in učinkuje z njimi, ki izgubi glavno svojo moč ob jezikovnih potežkočah, je ona ekonomija ideal, ki ga šele pripravljamo za bodočnost, a v znanosti se more kratkotako realizirati;²⁾ realizirati pa se tudi mora, ako hočemo napredek, zakaj pri znanosti je ekonomsko vprašanje še težje nego pri beletristiki.

Mi Slovenci, Hrvati in Srbi smo v svojem temelju — v korenu — en narod. Politično in po književnem jeziku (Hrvati in Srbi versko-kulturno) smo razdeljeni, to je, debela so samostalna. Vrhovi, umetnost in znanost, bi se morali čim najbolj združiti, da bi pod njih vejami delali in počivali vsi (kakor sta se po znani Grünovi pesmi pred l. 1848. Prešeren in Grün igrala pod senco združene lipe in hrasta); po-

¹⁾ Zgodov.-filol. „Rad“ Jugoslov. Akademije v Zagrebu ima mnogo sotrudnikov, prirodoznanski malo.

²⁾ Zakaj bi „Zgodovine jugoslov. literatur“ ne mogli imeti doma? Zlasti ako knjiga ni le popularen pregled?

³⁾ G. vladni svetnik dr. Šlajmer poroča, kako si je na ta način hrvatski „Lječnički Vjestnik“ pridobil ugled v nemškem znanstvenem svetu, ki reflektira na referate iz njega.

¹⁾ Pred več nego pol vekom je pisal Krempelj: „Škoda, da so učeni Slovenci samo drugim proso branili, svoje pa vrabcem pojesti pustili.“

²⁾ Rusinsko vseučiliško vprašanje je motil odpor proti (Veliko-Rusom. Svojih rusinskih profesorjev niso imeli, Rusov pa niso hoteli.

sebnost velja to za znanost, ki potrebuje široko dobavljališče in mnogo sredstev.

„Jugoslovanska Akademija“ v Zagrebu po intencijah svojega ustanovitelja Štrosmajerja in po svojem imenu ni samo hrvatska; objavljalna je in rada objavlja tudi slovenski pisane študije. To činjenico morajo pri nas uvaževati predvsem zastopniki „mednarodnih“ znanosti, ki doslej nimajo in ne morejo dobiti krova. Seveda dobi to pravi pomen šele, ako potem naši zavodi in društva in poedinci zares tudi naročajo publikacije Akademije.

Poleg Akademije pridejo v poštev tudi posamezni znanstveni organi. „Hrvatsko prirodoslovno društvo“, utemeljeno l. 1887., izdaja svoj „Glasnik“ (na leto 25—30 tiskanih pol, urednik mu je sedaj dr. O. Kučera, člani dobivajo list zastonj, članarina 12 K). Društvo zamenjuje publikacije s kakimi 250 učenimi društvi ter ima tri sekcije: astronomijsko (dr. Kučera), ornitologijsko (dr. Rössler) in geografsko (dr. Gavazzi).

„Zbor liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije“ izdaje „Liječnički Vjestnik“ (30. letnik) ter ima svojo knjižnico. L. 1907. je imelo društvo imovine: 23.424.37 K, dohodkov 15.846.39 K. Istega leta je bilo na mesečnih skupščinah 34 predavanj.

Znan je „Vjestnik inženira in arhitekta“, Hrvati pa imajo tudi „Šumarski list“.¹⁾

Kdor hoče idealom dati realno podlago, to je, jim dati življenja (torej zares kaj storiti, ne samo govoriti), ta ne bo slušal instinktov, ampak bo trezno mislil in rekel: „Kar morem sam, storim sam; česar ne morem sam, to storim v kompaniji“; v zadnjem slučaju bo šel in storil to, kar so storili slovenski profesorji, ki so si za svoje glasilo izbrali „Nastavni Vjestnik“.

¹⁾ Gori navedeni listi so organi strok, za katere mi Slovenci sami pač ne bomo zmogli posebnih glasil. Le radi popolnosti naj še navedem tu „Vjestnik zemaljskoga arkiva“ (16 tiskanih pol na leto), ki se tiska tudi v cirilici in v slovenskem jeziku, in pa „Vjestnik Arkeološkoga društva“.

IVAN IVANOV:

TIHO PADAJO SNEŽINKE . . . . .

Tiho padajo snežinke,
trudno sniva san poljé,
tiho padajo, neslišno,
na ravani se gubé.

Tiho padajo snežinke, —
čez ravan pa glasen jok,
tožba glasna, pretresljiva
zapuščenih gre otrok . . . . .

Tiho padajo minute
na poljane večnosti,
tiho, tajnostno, neslišno
hip za hipom se gubi.

Tiho se gubé minute
v mraku solznih teh dolin,
zapuščen pa glasno plaka
v dalje temne zroč trpin . . . . .

PRAVA LJUBAV.

Prava ljubav vsa je mirna
kakor san je ves miran,
ki na trudno leže oko,
željno že pričakovan.

Prava ljubav vsa je divja
kakor silovit orkan,
ki na gozd se vrže divji,
ves močan in ves strašan.

Prava ljubav je potoček,
v suši plan namakajoč,
veletok šumeč, hrumeč je,
bran jezov podirajoč.

Sanjajva, dekle, pokojno
ljubavi čarobni san,
a vzbujena vse podriva,
kar se nama stavlja v bran!

IZ BOSNE IN HERCEGOVINE: POGLED NA SARAJEVO.

TOSULKA IN VAGABUND.

ODLOMEK IZ POTNIŠKEGA DNEVNIKA.

(Dalje).

Resnično, zdelo se mi je pametneje, da se vrne v vas, ki je bila oddaljena šele dobro uro, kot da jo mučim s hitro hojo do Crvenega sela. Ali moj nasvet ji ni bil všeč in tesno je stopila k meni. Njen vroči dih me je pobožal po licu, ker od upehanosti so se ji dvigale grudi.

„Saj smem s teboj, kaj ne? Spredaj bom hodila ali zadaj, kakor hočeš, ako me nočeš imeti pri sebi; samo da bom v tvoji bližini!“

Nekoč, ko sem potoval še po Slavoniji, mi je slično dejala vlačuga, ko sem ji pri obcestnem 'amenu pomagal popravljati pohabljenno kolo. Pa tiste sirote sem se kaj kmalu odrešil, dasi mi je pripovedovala historije, vredne, da bi jih napisal Francoz in jih izdal v lični, ilustrovani knjižici, bila bi marsikomu v poduk, kako grozno življenje imajo take izgubljene reve, ki se prodajajo nazadnje za latvico mleka.

Ali Tosulka, ki je stala pred menoj, da sem se skoraj dotikal njenih grudi, in govorila v tistem tonu, ni prosila, ampak skoro zahtevala, za kar je imela popolno pravico.

Ko sva korakala že nekaj časa naprej, me je nekako bojzljivo pogledala in obstala.

„Kaj pa si? Kmet nisi, to vidim — ali morda nisi hajduk?“

Človek, ki je res malo manj ko ničla, mora biti — posebno v tujini — na vse pripravljen in z vsem zadovoljen; a Tosulki nisem odkimal iz sramu, ampak da jo umirim pred temno slutnjo, ki bi ji gotovo vzbujala strah.

„Nič se ne boj! Pošten človek sem!“ sem se pohvalil in prav debelo zlagal, ker poštene ljudi v najstrožem pomenu besede bi menda lahko seštel na prste.

„Kaj pa si?“ me je prašala iznova.

„E no, po svetu grem,“ ji odgovorim, da ne prašuje dalje. „Po svetu hodim, kot sta hodila Kristus in sveti Peter, ali pa kakor greš ti, — ako se ne motim!“

„Pa praviš, da si pošten človek?!“

Bogme, tako navadno dekletce, pa mi zastavlja vprašanja, na katera bi najbolj jasno odgovoril, ako bi molčal.

„Seveda sem! Ubijem te ne, okradem tudi ne, saj nimaš ničesar —“

„In ako bi imela?“ me je prekinila naglo.

Tosulka je imela gotovo kak groš in se je bala, da ji ga vzamem.

„E no, potem bi ti še kaj malega dal, da bi imela več,“ odvrnem, da jo pomirim, na kar se mi je glasno zasmejala.

„Pa si res dober!“

Govorila je pametno, in po njenih besedah je bilo težko spoznati, da ni zdravega uma samo kadar se je zasmejala, se mi je zdel ta smeh brezizrazen, brez pomena, pač kakor se smejejo blazniki.

„Mlad si še, pa hodiš že po svetu, ko sveti Peter! Ali imaš kako ljubico?“

Tedaj sem se njeni radovednosti zasmeljal, kar jo je menda razžalilo.

„Čemu se pa smeješ, ko nimaš lepih zob,“ me je opomnila z nekim resnim glasom in korakala nekaj časa molče.

Pazil sem na vsako njeno kretnjo, a zapaziti nisem mogel razun prerazcapane obleke ničesar, kar bi jo izdajalo za blazno.

„Pri kom pa prenočiš v Crvenem selu?“ me je poprašala.

„Najbržje pri popu Savi.“

S popom Savo sem se bil seznanil že v nekem monastiru blizu Niša, in obljubil sem mu, ako me pot dovede tudi v njegovo parohijo, da se oglasim pri njem.

„O, pri popu,“ se je začudila Tosulka in razširila svoje velike oči. „Ali poznaš Iško?“

Nisem vedel, kaj meni s tem imenom, ker o družini popa Save mi je bilo kaj malo znano.

„Lepa deklica je Iška,“ je pričela Tosulka z živahnim glasom. „Lepa deklica je, in tisti Gliša, ki je mene pretepel, jo zelo ljubi. Toda on je berač, siromašen je, Iška pa je hči popa in bogata. Ej, nikoli je ne dobi! A ti jo boš imel rad, kaj ne?“ In nasmehnila se je in me pogledala ostro.

Postajala je vedno nemirnejša in govorila je raztreseno.

Takrat je tam v dalji zašumel les, zganilo se je žarko polje, kot da so pohiteli črezenj zli duhovi, dotikajoči se s svojimi haljami zlatega klasja, in prve kaplje so padle na prašno cesto. Od početka počasi, in kamor je padla kaplja, se je dvignilo malce prahu, a vedno pogosteje in pogosteje, in preplašena se je ozrla name Tosulka.

Dež pa je padal močnejše, in videl sem, kako ji drče posamezne kapljice po laseh za vrat in kako ji postaja obleka mokra. Ogrnil sem jo v svojo haljo, ki pa je seveda tudi ni mogla dolgo braniti mokrote.

Potemnilo se je nebo s tisto sivo mračnostjo, ki napravi dan žalosten in pust; lahno šumenje dežja je kalilo tišino, ki je ležala nad poljem. Kmalu sem začutil, da sem že do kože premočen.

Ozrl sem se naokoli, a vsenaokrog samo polje, sami travniki, niti košatega drevesa ni bilo, kamor bi stopil malce vedrit.

„Tam je most!“ je zaklicala Tosulka, ki je skoro tekla ob moji strani, in je pokazala s prstom v daljo.

Res sva kmalu dospela do mostu, ki je bil napravljen preko precej globokega, a suhega jarka. Tosulka, ki menda ni prvič vedrila pod tistim mostom, mi je namignila, naj ji sledim.

Pod mostom je bilo suho, zemlja se je čutila sicer zaradi večne sence nekoliko vlažna, a mokrota ni prihajala skozi mostnice, ki so bile črezinčrez pokrite s kamenjem in suhim blatom. Tako sva prispela pod streho, in z zadovoljnim obrazom mi je vrnila Tosulka haljo.

Mračno je bilo pod mostom, a zato tudi hladno. Mokra sva bila oba, od dežja in od znoja.

Nekaj časa je stala Tosulka nepremično in gledala v mostnice, ki so bile porasle spodaj z raznovrstnimi gobami, in veliki pajki so bili napredli svoje štenaste mreže na vse strani. Potem pa se je začela ozirati, in spoznal sem, da gleda, kje bi bilo manj vlažno, da bi legla. Pogrnil sem ji haljo v kot, kjer je bilo skoro polmračno, a vendar nekaj drobnega peska, ki ga je bil gotovo nanesel potok, ki je tekkel po jarku za časa deževja. Bila je upehana in z glasnim vzdihom se je zleknila po pregrnjeni halji.

Nekaj časa sem premišljeval, ali bi prisedel; truden sem bil tudi jaz, a njene oči so bile polne žara, polne ognja, in tudi najspodobnejši človek je včasih falot. Naposled je premagala moja slaba stran, in sedel sem poleg nje.

„Pa se me nič ne bojiš?“ sem jo prašal, ko se ni niti odmaknila, dasi sem se je tesno dotikal.

„Čemu bi se te bala, saj nisi Gliša, da bi me pretepal!“

„Zakaj te pa pretepa Gliša?“

Stisnila je ustnice in me prijela za roko.

„Ti, ti — — ko bi bil ti Gliša, bi ne bila nate nič jezna, ker si — lep!“

To je zvenelo kakor dobrikanje. In dasi se Tosulka ni znala dobrikati, je vendar lagala, ker jaz vem, da sem eden tistih lepih, ki so najbolj podobni grdemu Terzitu.

„Res, tebe bi imela rada za moža“, je nadaljevala z glaskom naivne igralkе. „S teboj bi se rada poročila, veš!“

In pri tem mi je položila na čelo roko, ki je bila malce umazana.

„Res, res, jaz mislim resno! Pa saj ti nisi tak, da bi me pretepel ko Gliša?!“

Čudno se mi je zdelo, kaj govori vedno o tem Glišu, in poprašal sem jo drugič:

„Zakaj pa te je pretepel Gliša?“

„Veš, da nikdo ne čuje, ti povem na uho“, je pričela strahoma, dasi bi lahko govorila na ves glas. Vse je bilo tiho okoli naju, samo deževne kaplje so potrkavale tam tik mosta ob grmičevje in drsale na vlažno zemljo. „Gliša me je pretepel, do krvi me je pretepel, s trnjevo palico me je, zato, da ne bi nikomur povedala, da me je — napadel in premagal.“

Tiho je šepetala, tresel se ji je glasek, a vendar se mi je zdelo, da niso zavzdihnile ob tisti besedi samo njene grudi, ampak vse njeno telo.

„Premagal me je“, je nadaljevala boječe. — „Branila sem se, grizla sem ga, toda bilo je v gozdu in nikogar ni bilo, ki bi mi bil pomagal. Kaj ne, ko bi bil ti poleg, bi ga ubil?“

Odgovoril ji nisem ničesar, a zdi se mi, da bi ga bil morda resnično. Kako so bile velike in goreče nje oči in kako je bilo lepo njeno telo!

„In potem me je pretepel in mi zagrozil, da me ubije, ako komu povem. Saj ti ne bo nikdo verjel — je dejal, ker si neumna — je dejal, in udaril me je še enkrat, in odbežal. Bojim se ga! Oh, strašno se ga bojim!“

Sočutje me je prevzelo vsega in rahlo sem jo pogladil po črnih, gostih laseh. „Ti bedno dete!“ sem dejal šepetaje.

„Pa tudi občinski pisar me je hotel“, je nadaljevala in se še bolj pritiskala k meni. „Zaprl so me, ker so dejali, da sem kradla. A jaz nikdar ne kradem! Grem po polju in kadar sem lačna odtrgam bučo ali lubenico in jo pojem, kradem pa nikdar! In vendar so me zaprli v tisto temno ječo, ki ima tako majhno in zamreženo okno! In na večer, ko je bila že popolna noč, je prišel občinski pisar, zaprl je za seboj vrata in takoj sem se ga prestrašila. Grd je, ko Gliša, polno grehov ima na duši in pristopil je k meni in me objel. Hotel me je vreči, pa zakričala sem na ves glas, za kar me je udaril po ustih in odhitel.“

Tudi njega se bojim, ker me gleda z velikimi, sivimi očmi kot sova. O, bojim se še marsikoga, ki se mi hoče približati tako, kakor Gliša ali občinski pisar! Jaz pa bežim, bežim, da se vsa obodem in skrijem se jim med žito sredi polja. Kaj ne, ti pa nisi tak!?"

Njena glavica je slonela na mojih prsih, in gladil sem jo po razmršenih, črnih, bogatih laseh, po visokem lepem čelu in gledal v njene žametne oči, ki so me zrle mirno in neustrašeno.

"Ti si mi dal svoj plašč in prijazen si z menoj. Zato te imam resnično rada", mi je pošepetala in mi ovila desnico okolo vratu in meni je utripalo srce sunkoma.

Nenadoma pa se je zasmejala z blaznim smehom. "Ej, roko imaš blede in suho kakor smrt!"

Njene drobne, sveže ustnice so se malce razširile, in takrat mi je nekaj potisnilo glavo nizdol, moje ustnice je tesno stisnilo na njene, nato pa me poglalo, da sem zbežal ko divji . . .

Ko sem stal na mostu, sem začul njen klic:

"Ostani, ostani!!"

Zbežal sem po cesti, bežal pred nečem, ki se je valilo za menoj temno in umazano, in nebo je solzilo name — debele kaplje.

Mislil sem na Gliša, mislil na občinskega pisarja in na druge, mislil sem na Tosulko, mislil nase, ki sem jo samo občudoval . . . samo poljubil, in bežal . . . bežal . . .

II.

S primernim komfortom odičena soba.

Čvetero oseb jako različne zunanosti je sedelo za precej dolgo mizo, katero je pravkar pospravila služkinja Mila, samo trebušasta steklenica, do grla polna črnega vina, je še samotarila tik pod svetilko, ki je visela pod stropom, okrašena s svilenim, zelenim, papirnatim senčnikom.

Na koncu mize je sedel vdovec, pop Sava, z mogočno, črno brado in dobrodušnimi očmi, ki se mu pri vsakem požirku pristnega črnca posvetijo zelo navdušeno. Na levi je sedel učitelj, ki je prava žrtev svojega poklica: nadarjen, izobražen človek z nanosnikom, finega obraza, da bi ga človek prej imel za državnega poslanca ali vsaj veleuglednega notarja, ko vaškega učitelja. Njegovo nehvaležno ime je Ivan. Na desni — popek še nerazcvetel, dekletce majskih let, z dvema vijolicama pod svileno resastimi trepalnicami in s sladkim noskom. Telesce nežno, ročice

ko iz porcelana — Iška, hčerka popa Save! Na drugem koncu vis-a-vis gospodarju popu individij kuštravih las, s plašnimi očmi in ustnicami pol odprtimi, ki ne vedo, kaj bi izpregovorile in za to večina molčijo. Suknjo, ki se suši v kuhinji, mu nadomešča popov jutranji ogrtač, čegar rokavi pa so mu predolgi in si jih je moral zavihat ko mesar, kadar se pripravlja za klavno daritev. Včasih so vseli oči uprte vanj in tedaj šepeta na tihem: navdahni me, o Vsemogočni, da se mi ne bode zaletaval jezik, ker vijolice pod svilenimi obrvmi razširjajo vonj mogočen, omamljiv, da je moja malenkost večkrat kar v zadregi!

"Mila, črno kavo!" je pravkar zaklical pop Sava in potrkal s srebrno žličico po čaši, ki je že skoro prazna.

"In pa jajčnih oblatov!" se oglasi glasek, ki se je moral poroditi v deviških grudih. "Papa, naj no prinese Mila zame jajčni čaj," še pristavi Iška in se ozre na popa s pogledom, ki preprosi tudi na sodnji dan božjega Spasitelja.

"Ali gospod morda tudi izvoli?"

To velja meni in tudi sijaj tistih vijolic je uprt vame, ki se prav filistrsko zahvalim in pritaknem v olepšavo še puhlo, kavalirsko frazo, ki sem jo čital — že ne vem v katerem romanu.

Učitelj Ivan me pogleda skozi nanosnik, da me je kar groza, ker dolgočasnega frazerstva ne ljubi. Popolnoma mojega mišljenja, le z nekaterimi izjemami, pa kaj, ko človek ne more in ne sme povsod nastopiti v tisti obleki, ki si jo je skrojil po svojih nazorih.

Mila je pravkar vstopila in naznanila, da je moja suknja že suha.

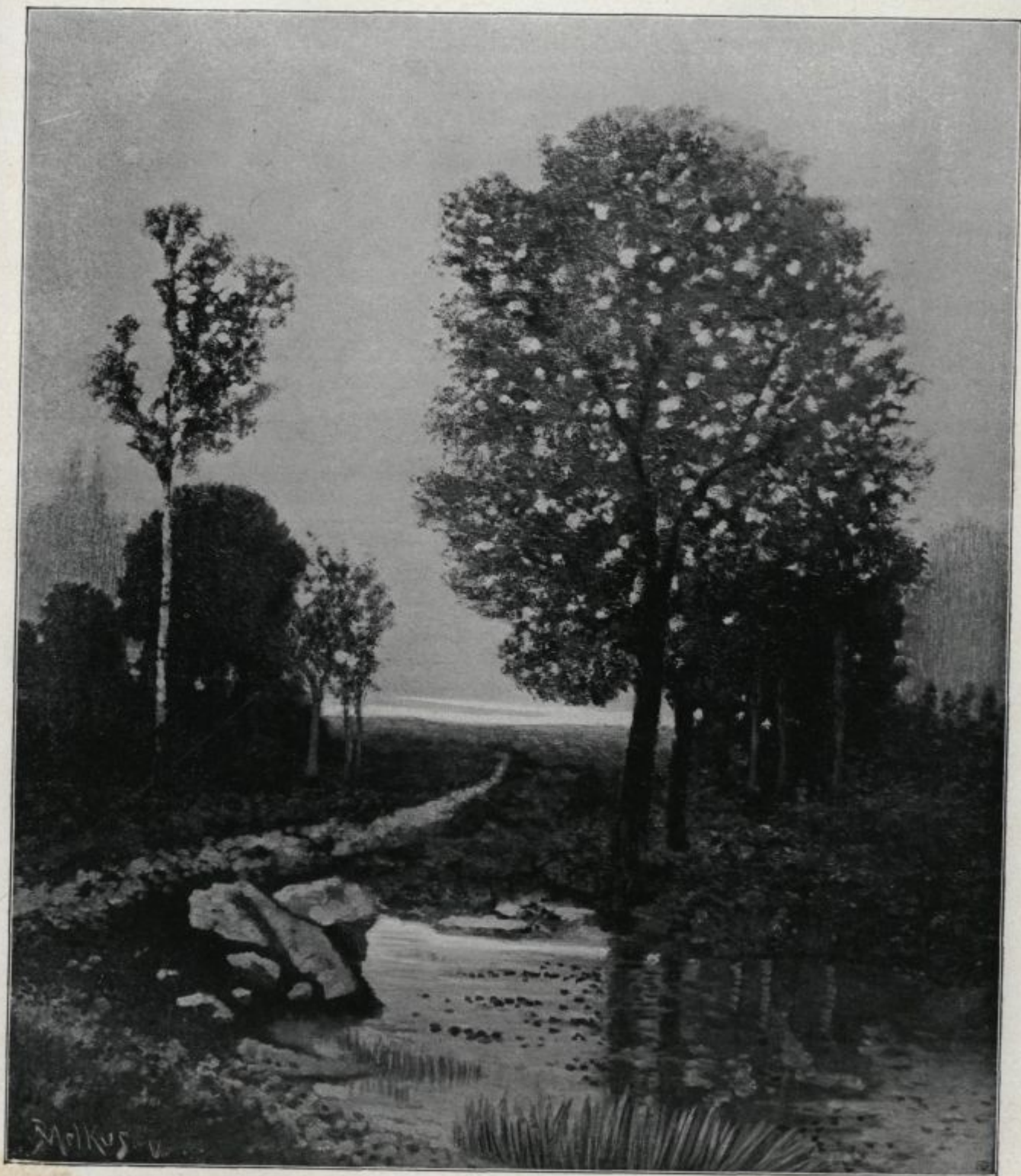
"Le pusti! Pa jo še osnaži, — in to jutri, saj gospod ostane nekaj dni pri nas!" se oglasi pop in me pogleda, ali imam kaj proti temu. Jaz gotovo popolnoma nič, ako me prikuje na te ljubke vijolice tam pod svilenimi obrvmi za vso dolgo večnost.

In Mila je zopet odšla, da prinese kavo in jajčni čaj.

Jačni čaj — mi šumi po glavi . . . Morda je ravno zaradi tega tako nebeško lepa. E, moja prva ljubica bode morala piti jajčni čaj — sklenem hitro, a še hitreje pozabim, ko se spomnim prirodne cvetlice Tosulke, ki gotovo ne pije jajčnega čaja, a ima vendar oči, da bi se človek zagledal vanje, zavzdihnil in morda umrl . . .

"Bogve, kje blodi sedaj . . ." premišlujem in se zagledam v polno čašo. (Dalje prih.)

DRAGAN MELKUS: POKRAJINA.

A. AŠKERC:

BASNI IN PARABOLE.

1. HRAST IN PRASE.

Dviga se v dobravi hrast.
Močno deblo, zdrava rast.

V zemlje matere globine
razprostira korenine

kakor sto železnih nog
na široko kroginkrog.

In košato svojo glavo
vzpenja smelo hrast v višavo

ko pogumen, čil junak.
Kdo mu v gozdu je enak? . . .

Prikobáca črno prase,
da z želodom se napase.

Voha z rilcem tam okrog
majhne glave, tenkih nog.

Hrusta želod, kruli, cvili,
da se lačno hrastu smili.

In napósled za slovo
se nasloni k deblu — o! —

pa s trebuhom počohá se
blatno in smrdljivo prase.

„Na-ti!“ — reče — „za spomin,
hrast debeli, par ščetin!“

„In na kljub ti in v zasmeh ti
še drug sled pustim na tleh ti!“

Reče hrast: „Le hodi past,
prase, se na mojo last

„pa počenjaj, kar ti drago!
Puščaj svojo tu nesnago!“

„Kdaj kaj drugega je tak
znan ščetinasti divjak!?“

„Kak bi mogel razjeziti
tvoj me rilec neumiti

„in razžaliti kakó?!
Kdo ti naj verjame to?“

„Al ne vidi svet razlike
med menoj, teboj velike?“

„Moja ni trpela čast:
Ti si prase — jaz sem hrast!“

2. GARIBALDI IN KUŽEK.

Zdaj gorjé ti, Garibaldi!
Bliža se poslednji hip!
V prah se zruši zdaj tvoj krasni
bronasti visoki kip!

Ali bliža se nevihta?
Strela vdari iz nebá
pa razkolje te, podere
zdajinzdaj z višin na tla?

Ali prišel je sovražnik
v Rim, vandalski kak divjak,
da poruši v slepem gnevu
tudi tvoj pomnik, junak?

Ali papež sam iznova
je z uspehom te proklel
ker cerkveno si državo
in pa Rim nekdaj mu vzel?

Zdaj gorje ti, Garibaldi!
Proti tebi že hiti . . .
Vzdigne nogo pa podstavek
ti granitni — poškropí . . .

Ne grozi ti niti strela,
ne Vandal, ne Vatikan —
hujši, hujši se ti bliža
tam z napadom velikan!

Glej, ta velikan opasni
kužek gizdav je in suh,
psiček mlad, nadut in smešen,
z blatnim gobcem potepuh.

3. SLON IN KOMAR.

Pred palačo maharadže
se ustavil slon je beli,
beli Ali imenitni,
da ponese gospodarja
v džungle goste, tajnovite
na predrzni lov na tigre.

Pa stoji pred pragom Ali,
beli Ali z zlatim sedlom,
z baldahinom dragocenim
osedlan in čaka mirno,
da popne se maharadža
z lovci mu na hrbet krepki . . .

„Glejte, glejte ga komarja!“ —
kulijev se par oglasi,
ki so stali polunagi
okrog slona in zijali

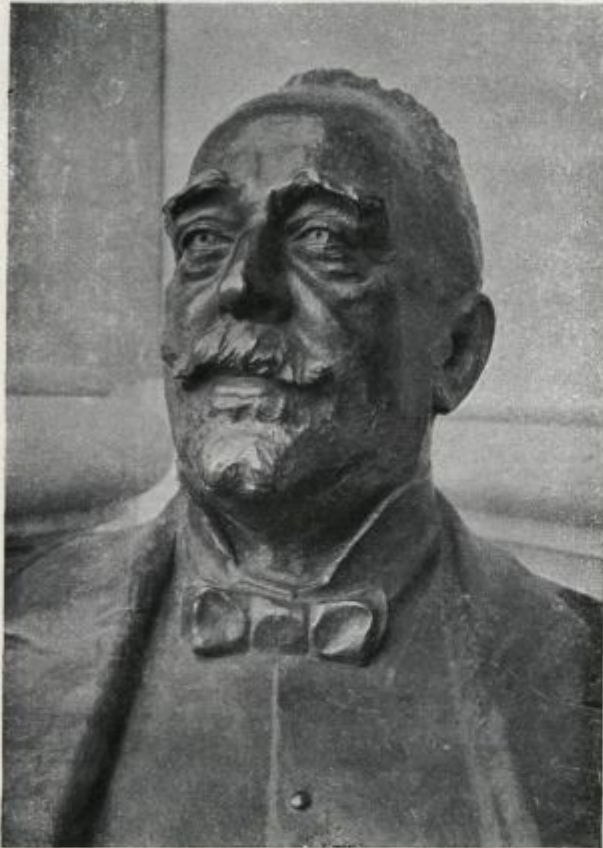
v Alija na trgu grajskem —
„glejte, hlapci, tam pri repu
kak brenči komarček siten
slonu, dolgo že pa zbada,
draži ga in nadleguje!
Ne bojite se, vodniki,
da se slon vam Ali splaši?“

„Hahaha! Kaj vam se blede!
Maharadžev beli Ali
da je bal se kdaj — komarjev?!
Vidite, da se ne gane
z mesta Ali, da ne trene
ni z očesom ni z ušesom,
ne pokaže, da bi čutil,
kaj počenja mu pri repu
suh in droben tak komar!“

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE V SPLETU.
BORISLAV DEŠKOVIĆ: VPREGA.

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE V SPLETU.

T. DEKOVIČ:
PORTRET GLASBENIKA G. G.

KSAVER MEŠKO:

TUJINA.

(ČETRTI IN PETI PRIZOR I. DEJANJA DRAME „MATI“.)

Vdova Strelčeva. — Njen sin Milan, slikar. —
Župnik.

Milan (vstopi. V roki nosi slikarsko stojalo in zabojček s slikarskimi potrebščinami, pod pazduho zvite tri precej velike slike). Dober dan! (postoji.) A morda motim?

Strelčeva: Dobro veš, Milan, da svoje matere nikoli ne motiš. Ko bi bil le več pri nas!

Milan (odloži slike na klavir, stojalo in zabojček ob klavirju). Saj vidite, da ne morem. Delam. Moram porabiti čas tukaj zunaj, v prosti prirodi.

Župnik: Lepo, Milan, da porabiš dneve svojega bivanja med nami za delo. Nikjer na svetu ni brž tako krasnih pokrajin kakor so naše tod okoli. In nikjer ali le malokje se najde tako čilih in lepih ljudij kakor so naši. Globok vir nudijo umetnosti naša dežela in naši ljudje.

Milan: Je nekaj resnice v vaših trditvah, gospod župnik, dasi jih jaz ne bi podpisal dobesedno.

Strelčeva (vstaja, proti župniku). Oprostite me, da pogledam malo za dekletoma v vrt. Morda se porazgovorite med tem z Milanom kaj o umetnosti. Jaz ne razumem dovolj o teh rečeh . . . Saj se vidimo, preden odhajate, gospod župnik?

Župnik (tudi vstane medtem.) Prosim, gospa! Strelčeva (še prijazno pokima sinu in odhaja iz sobe).

PETI PRIZOR.

Župnik. Milan.

Župnik (molči nekaj časa.)

Milan (urejuje svoje slikarske reči na stołu ob klavirju.)

Župnik: Milan, zdi se mi, da se me zadnji čas ogibaš?

Milan: Ne! Čemu? A ni mi bilo posebno za družbo! Preveč sem bil zamišljen v delo.

Župnik: To je sicer prav, Milan. Delo pred družbo! Pred slabo, ali vsaj pred ne posebno izbrano še posebno.

Milan (pozoren, že vznemirljivo.) Kaj mislite s tem, gospod župnik?

Župnik (stopi k njemu). Glej, Milan, prijatelj sem bil gospodu inženirju, tvojemu očetu. Ko je prihajal vsako leto iz mesta z vami sem v svojo vilo, sva preživela največ dni njegovih počitnic midva skupaj.

Milan (malomarno). Vem, vem.

Župnik: Tako sem poznal vse njegove misli, vse naklepe, vsa upanja, vse želje kakor svoje lastne.

Milan (skoro ironično.) Ne tajim.

Župnik: In umiral je tukaj pred menoj v mojem naročju. Jaz sem mu zatisnil trudne oči. In zadnje njegove besede so bile prošnja name: „Pomagaj skrbeti ti Amaliji za otroke!“ — A saj ti je znano vse to.

Milan: Znano.

Župnik: Glej, Milan, to najino prijateljstvo, a tudi moja starost in moj poklic mi zapoveduje, skrbeti za vse, mi dajejo pravico, da, dolžnost mi nalaga zadnja želja pokojnikova, da izpregovorim s teboj odkrito in resno besedo: Ni prav Milan, in ni koristno zate, če se preveč mešaš v to družbo, ki si zabredel mednjo tukaj v našem trgu.

Milan: Zakaj ni prav? Najinteligentnejši ljudje v trgu so ti.

Župnik: Samo naši nasprotniki, Milan.

Milan: (s povdarkom, skoro z začudenjem). Kakšni naši nasprotniki?

Župnik: Narodni nasprotniki, da o veri molčim. Ljudje, ki se jim zdi malenkostno vse, kar je naše, ki zasmehujejo in zasramujejo zasebno in javno vse, kar je drago in sveto nam.

Milan: Prečno gledate, gospod župnik. In obenem ste prevelik idealist.

Župnik: Malo čudna beseda od tebe, Milan, če pogledaš sivo mojo glavo. — Sicer pa bi želel sam, da bi bil navzlic svojim starim letom res še takšen idealist.

Milan: Nišem vas nameraval žaliti, gospod župnik. A to je ravno značilno pri naših takozvanih rodoljubih, da imajo vsi velikansko porcijo idealizma.

Župnik: Česar vi mladi žalibog nimate. Čemur se vi le rogate. A ne vem, kdo je izvolil boljši del.

Milan: (z lahno ironijo). O tem se ne moreva prerekati, ker bi se nikoli ne ujemala. Mi mladi smo pač treznejši ljudje, ki gledamo svet in življenje, kakoršna sta.

Župnik: Skozi zelo motna očala ga gledate, Milan. In ker vidite tako le skrivljeno sliko, se pomilovalno smejete vsem, ki gledajo in vidijo drugače.

Milan (smehljaje.) Da, tako sodite vi stari in mladi idealisti.

Župnik: Recite filistri, kaj ne?

Milan: Ali rodoljubi, ali kakor že hočete.

Župnik: Tudi to smo! Doslovno potrdim! In glejte čudo, celo ponosni smo na to! Ker imamo vzrokov dovolj, da ljubimo domovino.

Milan: Takšnih vzrokov poznam jaz bore malo.

Župnik: Vem, ker je tudi tebe zastrupila tujina, kakor stotero in tisočero drugih naših sinov in hčera. — In vendar — naša zemlja, ali ni najkrasnejša?

Milan: No, saj priznavam.

Župnik: Zato ne vem, čemu naši ljudje, umetniki in neumetniki, stikajo za krasoto in umetnostjo po tujini. Ko pa je najlepše umetnosti, največje krasote, najsladkeje poezije polna naša domovina ob vsakem koraku.

Milan: (z lahno ironijo.) Mogoče.

Župnik (se razgreva bolj in bolj.) In naše ljudstvo! Ali živi kje boljše? Odkritosrčnejše kje? — bolj požrtvovalno, bolj ljubeče svojo grudo, bolj se trudeče za njo? Katero daruje kje na svetu z večjo ljubeznijo rodni zemlji svoj trud in znoj, vse svoje misli, vse svoje moči, svoje življenje? Čemu se mu torej le rogate! Vsaka žrtev zasluži priznanje, vsako pošteno stremenje pohvalo! A naše ljudstvo prejema le brce in udarce od lastnih sinov, ki so se povzdignili ne le s svojimi močmi, s svojim delom in trudom, ampak s pomočjo naroda, na njegovih ramah, bi rekel, malo nad široke plasti ljudstva.

Milan: Včasih jih res zaslužijo naše razmere.

Župnik: Morda včasih. A od koga jih zaslužijo? Ali od ljudij, ki so po svojem življenju in po svojih nazorih poklicani in opravičeni najmanj, da sodijo ljudstvo in pljujejo nanj? — „Malenkostno ljudstvo“! govore ti čudni sodniki, brezdovinci, ne poznavajoči ne ljubezni, ne hvaležnosti.

Milan: Mnogo je malenkostnega v našem narodu.

Župnik: Dobro, morda malenkostno! Pa vendar še ob malenkostih pošteno. Bolj pošteno nego so oni, ki ga obmetavajo z blatom. Resnično, bolj ljubim to priprosto ljudstvo, nego gnile vladarje sveta . . . In čemu iskati le sence v narodu? Čemu ne vidite na njem tudi luči in svetlobe in mu ne marate pokazati tudi teh?

Milan: Ne vem, čemu bi naj mislili vedno le z oboževanjem na to domovino in bi se naj poganjali in trudili zanjo, ko pa se meni ona tako malo za nas. Ne podpira nas, ne dviga, ne navdušuje nas. Poprej nasprotno: k tlom nam sili duha, zabranjuje nam ves višji polet.

Župnik (sklepa roke.) Egoizem govori iz tebe, Milan. Krivo je, da hoče pri nas vsak umetnik vso domovino le zase. Le njega bi naj hvallila, slavila, le za njega skrbela, njega redila.

Milan: A če dela umetnik za domovino, ali ni dolžna tudi ona —?

Župnik: Ali je domovina le za enega? Ko pa ima toliko sinov, ki zahtevajo vsi njene ljubezni! In če je ne dobi dovolj in vse kateri, ki si domišljuje, da je večji in višji nego drugi, vpije užaljen in poln srda: „Majhna zemlja in majhni ljudje. Sami podleži v ti umazani dolini, ki jo imenujejo — domovino.“ A prosim te, v čem je veličina človeka? Ali ne v njegovem srcu? Ali ne v njegovi ljubezni?

Milan (dvigne pozoren glavo.) V ljubezni? — Morda!

Župnik: Ne morda! Gotovo! Večje in velike ljudi bi lahko imeli tudi mi med seboj, ko bi bilo več ljubezni med nami, ko bi bila v nas polna, prekipevajoča mera strastne požrtvovalnosti za domovino. In domovina sama bi se nam ne dozdevala več majhna, ko bi jo ožarjal in povečeval plamen našega vročega spoštovanja in oboževanja.

Milan: A vsaka veličina, gospod župnik, mora imeti svojo podlago, sicer se zruši ob nepričakovani, britki uri. A mi, Slovenci, saj nimamo ničesar, ne zgodovine, ne slave, ničesar! Zato tudi nam umetnikom tako malo nudi. Kaj naj torej neti žar in plamen ljubezni in spoštovanja v nas?

Župnik: Zmota, Milan, zmota! Glej, ideje, vzkliše iz domače zemlje, ljubezni vredne in srčno ljubljene, kako so sveže, kako tople, za to oživljajoče, ogrevajoče srca! Kaj nosite tuje blago med nas, neumljivo našemu ljudstvu, nezaželjeno, zato malo upoštevano, mrzlo ali povsem nič ljubljeno?

Milan: A če je to blago umetniško . . .

Župnik: Ah, ne, ne! Domovino bi nam dali rajši v svojih umotvorih, narod sam. Tedaj bi vas narod res ljubil.

Milan (ironično.) Ne vem, če razume to.

Župnik: Ni nehvaležno naše ljudstvo, Milan. — Le žal, da je dajalo in trosilo hvaležnost tolikokrat nevrednim in je prejemale za njo le roganje? Tako postane tudi ljudska duša skeptična. . . In da ničesar nimamo, ne slave, ne zgodovine? Naša zgodovina! Saj jo imamo, a ne poznamo je, ker je poznati ne smemo. Našo zgodovino pišejo le tujci. Ti pa molče o naši stari slavi, da jim ne zatemni njihove! Junakov svoje zgodovine ne poznamo, ker so njih imena tujci zatajili, njih dela potvarili in zmanjšali. A zatajiti niso mogli in ne morejo dejstva, da je bil ves naš celokupni narod junak, ki je ščitil s svojim hrbtom vso Evropo. Danes, mislijo, da našega hrbita ni treba več — in pozabili so nas! — In recimo, da nam je naša zgodovina res premajhna in preneznatna, stvarimo si sami večjo s svojim duhom, s svojim trudom in delom, s svojo ljubeznijo in požrtvovalnostjo.

Milan: Žrtvovati se domovini, ki nam ne daje ničesar, niti kruha ne, — (odkimava z glavo.) Ne, ne!

Župnik: Ne greši, Milan, ne greši nad domovino, nad najdražjim, kar imamo! O kako te je predrugačila tujina, kako pokvarila!

Milan (ga pogleda naglo in nevoljno.)

Župnik: Odpusti, a ne morem govoriti drugače nego resnico! In ne samo tebe, Milan. Mnoge in mnoge, ki bi lahko bili svetilniki domovine, njen kras, njen ponos in njen blagoslov. A zdaj so njena žalost! Njeni škodljivci so! Ker je ne ljubijo in tudi ne umevajo. Ker le iz ljubezni se rodi pravo umevanje. Zdaj ji naravnost škodujejo v svojem strupenem, neupravičenem gnevu.

Milan: Nihče ji ne škoduje!

Župnik: Ne jezi se, Milan in ne ugovarjaj, ko govorim resnico. V tem tiči zmota in greh vas mladih, ki se dozdevate sami sebi nadljudje, ker hočete vsi, da vsa domovina pokleka pred vas in vas časti in moli. Ona, mati, pred svojo deco! Ko bi vendar morala biti noč in dan sladka njena podoba v oltarjih vaših src in bi morali poklekati vi pred njo in ji darovati radostni in hvaležni svoje moči in plodove svojega duha.

Milan: Dar proti daru, gospod župnik!

Župnik: Ah, če ne daje temu ali onemu toliko in tako bogato, kakor si želi njegova bolna, razbrzdana duša, ali je potem že upravičen vzklik:

„Blato na njo, na ničemernico!“ V tem je veliki vaš greh! Namesto da bi ljudem dvigali srca s svojo umetnostjo in bi jih blažili in posvečevali, jih zastrupljate, ko vlivate v nje razdvojenost in cinizem... In potem hočejo žeti ti nesrečneži pšenico in veseli spravljati v žitnice kleno zrno, ko pa so sejali le trnje in osat...

Milan: Lepe in nelepe besede, pravične in neopravičene. A pomena vse skupaj nimajo! Ker dokler nam ne da domovina niti kruha, da ne govorim o časteh, o slavi...

Župnik (ga prekine.) Kaj hočete imeti še od nje, Milan? Kolikor je imela, je dala in še daje njim, ki ji zvesto služijo! Bogastva vam seve ne more dati, ker ga sama nima. A vi poželite

mного več! Slave hočete? Dobite je ravno toliko kakor pri drugih narodih —

Milan: Koliko?

Župnik: Mnogo poreče eden, malo, pravi drugi, nič trdi tretji. Po okusu, po zahtevah govore. Morda je dobite več nego drugod — hvaležne, mislim, iz src privrele... Sicer pa je to brezpomembno. Meni vsaj se dozdeva tako. Jaz vsaj ne želim in si nisem želel nikoli, da bi govorili o meni kdaj: „Dovršil je to in to veliko delo. Slava mu za to!“ A eno želim. Da bi se moglo reči kdaj o meni: „Domovino je ljubil z vso dušo. Vse je delal iz ljubezni do domovine. Hvaležen spomin mu zato med nami!“

KSAVER MEŠKO:

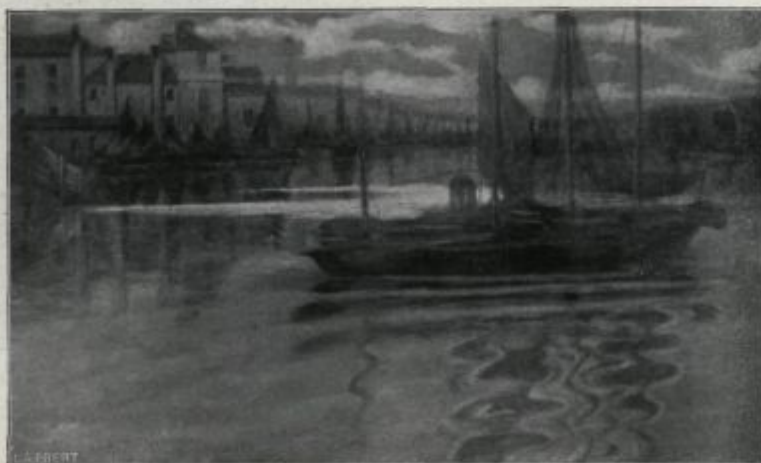
MOJA POT.

Kako sem kipeč, kako sem močan
v razcveteli svoji mladosti!
In vsem viharjem se stavim v bran
brez tožb, brez strahu, brez slabosti.

In kakor gre vihar črez polje,
po izvoljeni lastni spem poti,
naj bliska, naj treska okoli me,
ne straši me, nič me ne moti.

Pač bil sem slaboten, pač bil sem mehak,
zato so na meni kovali,
in ker sem jim bil predober, preblag,
so dobroti se moji smejali.

A kakor se v ognju jeklo vtrdi,
je mene vtrdilo trpljenje;
sedaj sem mož, ki močno stoji
in gre krepko skozi življenje!

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE V SPLETU.
ANTE KATUNARIČ: SVETLA NOČ.

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje.)

Cas, v katerem je vzhajalo po sedanjih geološkopaleontoloških nazorih solnce življenja, imenujemo: eozojski¹⁾, predkambrijski, proterozojski²⁾, algonski³⁾ ali tudi arheozojski⁴⁾ vek. Začetek našega planeta pa ne pade niti v ta čas. Kakor bomo izkušali pozneje dokazati, pridemo potom naravnih pojavov in logike še do dveh faz naše zemlje.

Pri tem mislimo predvsem na oni stadij, v katerem zemlja še ni bila v stanu spočeti življenja. Ta čas nazivljemo azoiški⁵⁾, abiotički⁶⁾ ali arhaiški vek. Delimo ga v

- a) oceansko in
- b) v brez oceansko ali anhidrijsko⁷⁾ dobo.

V drugi fazi oziroma v svojem prvem veku je morala biti naša zemlja pač zvezda; odtod zvezdni vek.

II.

OGNJENIKI, TOPLICE, TOPLOTA V RUDNIKIH IN PREDORIH, GEOMETRIJSKA GLOBINSKA STOPNJA. ZEMELJSKA NOTRANJOST. KANT-LAPLACE-OVA TEORIJA.

Na zemeljski površini se nahajajo na raznih mestih hribi, ki jih imenujemo ognjenike ali vulkane. Iz njih privre od časa do časa še danes, ali je pa privrela vsaj v preteklosti neka žareča gmota, ki jo nazivljemo lavo.

Ko priteče lava na dan, ima najmanj temperaturo kakih 1000° C; Vezuvova lava je raztopila n. pr. bakrena orodja le vsled izžarjevanje gorkote. Sčasom se ohladi, kakor vsako telo, ki mu ne dovažamo tem ali onim potom gorkote. Vsled tega doseže tudi ono (razmeroma nizko) temperaturo, pri kateri skrepeni: iz lave postane kamen, ki ga imenuje geolog hribina.

Hribine so, kakor smo rekli, razsežni bistveni deli zemeljskega skalnatega ogrodja. Vse tvorbe, ki so nastale slično kakor lava vsled

vulkanskih erupcij, imenujemo posebej še prvotne ali primarne hribine. Iz njih se delajo namreč vse druge, ki so zato relativno ali tudi absolutno mlajše.

Pri vsaki erupciji uhaja iz ognjenikov poleg tekoče lave raznih plinov in par. Med poslednjimi zavzemajo prvo mesto vsepovsodi vodene pare. Poleg teh je tudi vodik in nekaj drugih gorljivih plinov. Če se vžge vodik ali kak drug gorljiv plin, tedaj švigne plamen iz vulkana; pri takih prilikah gori torej v ognjenikovem žrelu, o čemur so dvomili, dokler se ni posrečil neovržen

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE V SPLETU.

IVAN MEŠTROVIĆ:
UMJETNIK RODA MOGA (RELIEF).

¹⁾ lós (gr.) jutranja zarja, zóon (gr.) živo bitje.

²⁾ poóteros (gr.) sprednji.

³⁾ Algonkin, splošno ime neke velike skupine indianskih plemen Sev. Amerike.

⁴⁾ archaios (gr.) stan, starodaven.

⁵⁾ a (alfa privativum) = brez (namreč živobitij).

⁶⁾ bios (gr.) življenje.

⁷⁾ an = a (alfa privativum); hidor (gr.) = voda.

dokaj ob priliki erupcij ognjenikov Kilanea in Mont Pelée.

S parami in plini se bomo pečali še prilično pozneje.

Obenem z ognjenikovo erupcijo ali kot posledica te je opazovati v vulkanskih ozemljih takozvane: solfatare, mofete, fumarole in razne vroče in gorke vrelece ali toplice.

1. Solfatare so vulkani, iz katerih uhajajo predvsem zmesi vodene pare in razne žveplene spojine.

2. Iz mofet izvira ogljikova kislina v obliki plina.

3. Mesta, kjer uhajajo iz zemlje v prvi vrsti vodne pare, imenujemo fumarole.

4. Vroči in gorki vreleci ali toplice so zelo sorodni po svoji naravi fumarolam. Voda vročih vrelecev je sicer že toliko ohlajena, da ne uhaja več v obliki pare, a temperatura njena se približuje vendar še zelo vrelišču. Včasih preokrača celo ta stadij.

V tem oziru je posebno zanimiv oni tipus vročih vrelecev, ki ga predstavlja „veliki gejzir“,¹⁾ in ki bruha od časa do časa vrelo vodo. V odmorih med temi erupcijami je napolnjeno njegovo žrelo z vodo, ki ovaja temperaturo 76 do 89° C. V žrelovi globočini so pa dokazali celo temperaturo 127° C. Poslednje neposredno pred erupcijo.

Vodâ, ki imajo, ne da bi vrela, že pri izviru višjo (naravno) toploto, kakor navadne studenčnice, je tudi v naših krajih precej. Imenujemo jih toplice ali terme.²⁾ V bistvu so pravzaprav kakor gejziri vroči studenci.

Če vré voda v in pri svojem izviru, ter če je snov, iz katere postane (po ohlajanju) kamenje, tako razgreta, da se celo pretaka, ker je raztopljiva, potem mora biti že samo zaradi teh pojavov v zemeljski notranjosti zelo visoka temperatura. V prilog tem sklepu govori pa še sledeče:

Da se segreva skalovje, kadar pripeka poleti solnce, in da zmrzuje zemlja po zimi, je splošno znana stvar. Kako zavisi to med drugim tudi od geografske lege kraja, kažejo nastopne številke. Pesek v Sahari ovaja gorkoto, ki presega +70° C, a nasprotno so določili v Sibiriji še v globočini 91·5 m — 3·3° C zemeljske temperature. Vse to, v kolikor se oziramo obenem na kraje, ki so razdaljeni zelo različno od tečajev; tu gre za ekstreme.

¹⁾ Na Izlandiji severo-zapadno od ognjenika Hekla; drugi sem spadajoči znameniti vreleci se nahajajo v Severni Ameriki blizu izvira rek Yellowstone in Missouri.

²⁾ thermós (grš.) = topel.

Vpliv dnevnih temperaturnih izprememb sega navadno le 1—1·3 m globoko v zemljo; globočje segajo sicer gorkotne izpremembe vsega leta, a v globočini 20—26 m ne zasledimo pri nas (v srednji Evropi) tudi teh nič več. Tam je gorkota zemlje stalna ali konstantna.

Od te globočine dalje se temperatura zopet izpreminja, in sicer v pozitivnem smislu; kolikor prodremo globočje, tem gorkeje postaja. Vsakih 33—36 m globočje se zviša temperatura za 1° C. To globočino imenujemo geotermisko globinsko stopnjo.

V tem oziru sledeči izgledi. V Parušovicah (Pruska Šlezija) so določili v globočini 1959 m gorkoto +69° C; v Schladebachu (Saksonska provincija) pri 1716 +56·6° C; v nekem rudniku, kjer so kopali zlato (Nevada, Amerika), so imeli že v globočini 600 m +40° C, vsled česar so morali opustiti daljno delo.

Nič manj podučne niso razmere, ki so jih opazovali pri graditvi velikih železniških predorov, in ki jih ovajajo nastopne številke. V Simplonskem predoru je imelo kamenje temperaturo +54° C. Kamenenega gradiva so imeli tedaj za 2135 m visoko nad glavami. Mont Cenis-predor: v globočini 1607 m pod površino +29·0° C; Gothard-predor: a) na severni strani v globočini 658 m +22·4° C, b) na južni strani v globočini 1074 m +27·3° C in c) v sredini predora v približni globočini 1700 m pod površino nekaj nad +32° C.

Od zemeljskega središča samega domnevajo, da ima vsaj temperaturo kakih 20.000 C.

Če se zviša temperatura v zemeljski notranjosti faktično od vsakih 100 do 100 m za približno 3° C, bi smeli sklepati, da je v globočini kakih 40—50 km vse kamenje kapljivo tekoče.

Debelost kamene zemeljske skorje bi ne znašala potem niti 1% dolžine zemeljskega radija. Približno sliko teh količin dobimo, če narišemo krog s polmerom 2·5 cm; svinčnik bi pa morali dobro poostriti preje!

Da je v zemeljski notranjosti ogromna temperatura, dokazuje torej tudi ravnokar navedeno.

Kako v resnici proti sjudini narašča, ali kako velika je sploh tam, o tem nihče vsaj ničesar gotovega ne vé. Vsaka številka, ki jo navajo v teh ozirih, je sicer rezultat marljivega računanja, a tudi prav nič več!¹⁾ — Razni geofiziki zastopajo razna, pogosto si dijametralno nasprotna mišljenja.

(Dalje prih.)

¹⁾ V tem smislu je razlagati tudi gorkoto 20.000° C zemeljskega središča.

IVAN LAH:

PESNIK I. S. MACHAR

V BOJU ZA ANTIKO.

(Dalje.)

Godilo se mi je, kakor se je godilo in se godi vsem tisočem in tisočem drugih, ki niso namenjeni postati klasični filologi po poklicu:

kakor hitro sem prišel od mature, sem nesel latinsko in grško gramatiko, oba slovarja in vse klasike v antikvarijat in sem imel pri tem tako vesele in vzvišene občutke, kakor jih ima v Couperjevih romanih Indijan, ko je škalspiral svojega ubitega sovražnika. Toda občutek tega Indijana bi moral biti še povečan z razkošno radostjo človeka, ki je po osmih letih ječe ušel ravnokar v svobodo. Da, ako se zanimanje za antiko sploh kje in kako ubija, godi se to gotovo na gimnaziji. Godi se to z ono strašno metodo, nad katere rafiniranostjo danes človek naravnost strmi.

Privadili smo se nekoliko latinski gramatiki in v tretji šoli smo začeli čitati Cornelija Nepota. Za uvod so nam rekli, da ni zanesljiv zgodovinar in da tudi njegov jezik nima posebne vrednosti. Čitali smo. Res, ubogi štilist! Naše češke naloge, tudi najslabše, so se odlikovale visoko nad delom tega Rimljana v vsakem oziru. In kako smo čitali! Lovili smo besede, premetrivali njegove vezave in sestavo njegovih stavkov. Rezultat Nepota je bil: omrznel nam je bil.

Čez leto smo čitali Cesarja: Gallia omnis divisa est in partes tres. Strašne stvari so nam pri tem vbijali v glavo: strategijo, taktiko, organizacijo vojske, orožje legionarja — a vse suho, brez map, slik, le tako mimogrede. In zopet smo lovili besede. In ko je Cesar postavljaj most, smo mi pregledovali stavbo njegovih stavkov, in ko je govoril vojakom, smo mi pazili, če rabi pravilno absolutni ablativ, konjunktiv in kondicional. Čitali smo košček tu, košček tam, o celoti in pomenu dela pa nismo imeli niti pojma. Mommsen karakterizira zapiske o galski vojski kot prvo delo generalnega štaba . . . dela generalnega štaba se odlikujejo po kratkosti in strokovnjaštvu tako, da jih more čitati le strasten vojak — mi pa smo čitali Cesarja in nam je bilo 14—15 let . . .

Nato je prišel Sallustius Crispus: O Catilinovi zaroti. Košček tu, košček tam. O celoti nismo imeli niti pojma. Le, da je hotel Catilina „uničiti“ republiko in da je Jugurtha Rim-

ljane podkupoval — ali pa bežal pred njimi. In zopet smo lovili besede, premlevali smo vezavo stavkov, pregledovali pravilnost veznikov in vezil, in ko smo se s Sallustom ločili, smo bili veseli, da smo se ga iznebili.

Nič drugače se nam ni godilo s pesniki. Čitali smo oddelke iz Ovida in iz Vergila. Pregledali smo njihove heksametre in ko smo našli, da so pravilni, smo jih razbijali in jih sestavljali v nevezano besedo po tem, kakor so besede spadale druga k drugi. Iskali smo trope, metafore in krstili smo jih s strokovnimi izrazi: pars pro toto (del za celoto) metatezis (prenos), tautologija (istoglasje), ah, kdo se more danes spomniti, kaj smo vse tam našli in kako se je vse to imenovalo! — Pri mitoloških razlagah pa je plesal naš profesor v skrbeh zaradi neprijetnih situacij vseh teh nesmrtnih bogov in boginj, kajti Olimpijci so se vedli zelo brezobzirno in so delali stvari, ki so bile po naših disciplinarnih in gimnazijskih redih zelo strogo prepovedane. Mi pa smo čitali doma podrobne mitologije, profesor je to vedel, a ni smel vedeti, zato so bile njegove zadrege pri podobnih priložnostih najzanimivejše za nas, kar smo imeli iz vse antike.

Tudi iz Horaca smo čitali celo vrsto ód in satir. Pri odah je bila glavna reč analiziranje metra; iskali smo povdar in pad in risali na tablo v potu svojega obraza; in besede smo sestavljali tako, kakor so spadale skupaj — in Horac je bil posebno proklinjan v tem oziru: ta brezvestni trebuhopasec je mnogokrat napisal pridevnik v prvem stihu, njegov samostalni pa je pogosto prišel šele v tretji kitici — skratka: ako je trdil profesor, da je bil Horac pesnik, smo se zaničevalno posmejali, ako pa je rekel, da je bil odličen rimski pesnik, nasmehnila so se še naša ustna s posmehom, ki je izražal veliko zaničevanje vsemu Rimu.

Čitali smo tudi Livija, Cicerona in Tacita — košček tu, košček tam, črko za črko, stavek za stavkom. Toda samo besede, besede, besede. Vse to ni dihalo, duše v tem ni bilo in duha smo morali ubiti z besedovanjem.

Šest let smo čitali latinske avtorje, — toda o Rimu in njegovi literaturi — razun nekoliko teh imen — nismo vedeli nič iz vsega tega, kar

smo čitali; ostala nam je le množica trpkih, suhih dolgočasnih in neljubih spominov . . .

V tretji šoli smo začeli z grščino. Slovnica je bila težka, jezik sam pa je bil mehek, lahкотen, toda takrat nismo še prodrli v njegovo jedro. Zaradi one zavite slovniške zmesi. Bila je to nepopisna težava in velikanski trud, ko smo po dveh letih začeli čitati prvega klasika: Ksenofontovo „Anabasis“. Nobenih ur se nismo takobali, kakor grških. Kakor da nam je Ksenofont svoje čase pisal samo zato, da bi z vsakim stavkom, z vsako besedo hotel pripravljati mučilne stroje. — Grška gramatika je imela celo množico oblik in cel kup izjem, in ta Atičan jih je rabil nalašč zato, da bi jih mi morali iskati, spoznavati, imenovati, uvrščevati jih v primerne oddelke in vrste. Čitali smo posamezne odstavke iz njega: neko bitko pri Kunaksah, kjer so bili vozovi s srpi in ki jo je nekdo dobil, ne da bi vedel, kako, neka posvetovanje o taboru, iz katerega nismo niti razumeli, za kaj gre, neki pohod po nekih krajih, o katerem nam je bilo neznan zakaj, kako in kam. Toda besed je bilo tam, vezav, padežev, časov, da je človeku neprijetno že pri spominu na nje. Ksenofon nam je ostal v spominu kot zaprisežen sovražnik mladine. —

Ravnatoko Homer. Učili smo se gramatiko, ki se on po nji ni ravnal; imel je nove besede, ki jih mi nismo znali, in delal je heksametre, ki smo mu jih morali raztolči in sestavljati jih v nevezano besedo, da smo jih mogli preložiti. Bil je nam to nevšečen patron; ker ga nismo razumeli, je bil smešen. Ljudje so se topli na zemlji, bogovi na nebu in mi smo morali te nesmisli predelavati z gramatičnega stališča. Kdor je vse to predelal, ve, kaj je Homer.

In potem Herodot in potem Sofokles in še Tukidides in nekaj Demostena . . . Ah, če je bilo kaj še strašnejšega, nego so rimski klasiki, so bili to — grški klasiki . . . Štiri leta smo jih čitali in zopet smo imeli od vsega tega čitanja le kup trpkih, suhih, dolgočasnih in neljubih spominov . . .

— — Pri maturi sem dobil nalogo, iz latinščine prevajati ono mesto iz Tacita, kjer Mesalina, žena cesarja Klaudija, slavi za neprisotnosti svojega moža blazno svojo svatbo s Silijem v vrtovih, ki so nekdanj spadali Lukulu in Velerijanu Azijatiku. Bacchanal histerične žene je dosegel svoj vrhunec: oblečeni v tigrove kože, pijejo vino, pojejo in plešejo. Od pijanosti zleze eden na drevo in zakriči v vrt: Od Ostije se

bliža nevihta! — In res, od Ostije je prihajal cesar Klaudij, ki so se mu bile končno odprle oči. V naglici je pritekel sel in je to naznanil. Gostje so se razleteli. Silij se je končal sam. Mesalina je čakala na svojo usodo na vrtu. Ves dan in vso noč je čakala, dokler ni prišel tribun Evodus in jo je ubil . . .

Kakor sem že omenil, nesel sem takoj po maturi ves svoj antiški gimnazijski svet v antikvar. Ločil sem se z njim rad in za vselej.

Po letih, ko sem bil nekako zastrupljen z modernim čtivom, sem posegel zopet po Tacitu, ki sem ga bil slučajno dobil v roke. In slučajno sem čital ono mesto o Mesalini. Čital sem dalje, čital brez truda, vrnil sem se k začetku in čutil sem blagodejni vpliv: pomirjenje, zadovoljno razpoloženje v duši in skromnost današnjih časov . . .

(Dalje prih.)

Z UMETNIŠKE RAZSTAVE V SPLETU.
TOMA ROSANDIČ: GLASBENIK.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Jagić in Slovenci. V Hennebergovem znanstvenem zborniku „Die Kultur der Gegenwart“ je objavil umirovljeni vseučiliški profesor Jagić tudi o nas Slovencih članek, ki pa priča, da so taki učenjaki včasih ali veliki nevedneži ali pa politično pristranski. Jagić ne pozna meje našega narodnostnega ozemlja, ker piše: „Die in Steiermark (südlich der Drau), Kärnten (nur noch in einigen Tälern), Krain, Nordstrien und im Küstenland von Triest bis Görz (teilweise auch in Norditalien) wohnenden . . . Slowenen.“ Torej na Štajerskem prebivamo samo na jugu Drave! Imenitno! Kaj pa Slovenske Gorice in dalje proti Mariboru mimo Spielfelda do spodnjega Dravograda? Učeni Jagić je tukaj pobasal kar stotisoče v nemško malho. To je znanost! Ali profesor Jagić ni mogel pogledati n. pr. v Andreejev atlas, kjer najde našo mejo natanko zaznamovano? Ali pa bi bil vprašal kakega slovenskega študenta, ki bi mu bil rad postregel, če je Jagiću naša zemlja na na Štajerskem taka terra ignota! Toda težko je verjeti, da bi bila takega pogreška kriva samo ignorantia crassa; tukaj igra brez dvoma svojo vlogo politika! Jagićeva trditev, da stanujemo „südlich der Drau“, se namreč sumljivo strinja s takozvanim „binkoštnim programom“. Vsenemcev, ki so ga bili objavili pred kakimi 15 leti. V tistem programu stoji, da nimamo Slovenci na Štajerskem na severni strani Drave ničesar iskati in nas potiskajo na južni breg Drave — kakor Jagić!

Kod prebiva nad 130.000 koroških Slovencev, vemo čisto natanko. Andreejev atlas bi bil Jagića poučil, če že ne pozna Begovih študij. In zakaj ni prašal tudi tukaj kakega koroškega Slovenca?

Da stanujejo na Primorskem Slovenci samo od Trsta do Gorice (!), je za nas seveda spet nekaj čisto novega. Nižegimnazijec, ki bi zapisal tak lapsus scientiae, bi dobil dvojko, no gospod dr. Jagić pa je vseučiliški profesor!

Nas Slovencev, žal, res ni veliko, zato ne moremo pogrešati nobene tisočine, kaj šele stotisočine! Če se „zmoti“ dr. Jagić kdaj pri Kitajcih za par milijonov, ne naredi narodu, ki šteje okoli 400.000.000, nikake škode! Pri nas je drugače! Da Jagićevih „zmot“ ni kriva samo neodpustna nevednost, ampak, da je v tej metodi „korigiranja“ naših mej čisto vsakdanja politika, dokazuje jasno njegov „bosanski“ jezik. Sv. Bīrocratius je hotel uveljaviti tudi v Bosni svoje lepo načelo: „divide et impera!“, zato je hotel ločiti tamošnje prebivalstvo od drugih Srbohrvatov. Bivši minister Kallay je zato iznašel „bosanski“ jezik, ki je potreboval samo še, da ga avtorizira kak učenjak. No, in 1. 1896 je naznanil Kallay v delegacijah s triumfujočim obrazom, da je sam sloviti slavist Jagić priznal upravičenost izraza „bosanski“ jezik. Dandanes seveda je „bosanski“ jezik že pokopan v arhivih in ne vstane več od mrtvih, a dr. Jagić uživa ipak slavo, da je avtoriziral svoje dni ta filološki nezmislil iz političnih ozirov . . .

Tudi v pregledu naše starejše literature je Jagić dovršen. „Brižinske spomenike“, ta najstarejši slovanski rokopis sploh, bi bil moral na vsak način omeniti. Krivico dela Jagić tudi Vodniku in njegovim vrstnikom, ko piše, da so ti možje mislili popolnoma nemško, le besede da so bile slovenske. Vodnik ni bil tak nemškutar, kakor se sanja Jagiću. Po vplivu Zoisovem se je naslanjal na ljudsko gov-

rico ter se trudil pisati v slovenskem duhu — kar pričajo njegove pesmi in njegovi spisi v prozi. Vrhutega treba pomisliti, da je znal Vodnik tudi francosko, torej ni bil odvisen v duševnem oziru od Nemcev.

Jagićev članek nam bo več škodil nego koristil. Ako Jagić v zasebnih pismih predsedniku „Slovenske Matice“ zatrjuje, da nas uvaža in „ljubi“, je to za javnost brez vsakega pomena! Če hoče vitez Jagić popraviti, kar je zagrešil proti nam, mora to storiti javno, to je zopet v kaki znanstveni publikaciji! Učenj svet, posebno nemški, nas bo sodil po Jagićevem essayu v Hennebergovi zbirki „Kultur der Gegenwart“ in tam stoji marsikaj, kar nam je na kvar vsled nevednosti in nemštvu ustrezajoče politike avtorjeve! Na dlani leži, da Jagićevih pogreškov absolutno ni mogoče zagovarjati. Tisti, ki so ga skušali zagovarjati, pa so samo potrdili, da je vseučiliški profesor Jagić in slovenicis res velik nevednež — s postranskim političnim namenom, ali brez take tendence, je končno vse eno!

Mejbran.

Matica Slovenska: Slovenske narodne pesmi.

12. snopič. IV. zvezka pola 1.—5. Str. 92. Del V. Pesmi stanovske. Razdelek I. Pesmi vojaške in take, ki se nanašajo na novejšo zgodovinske osebe in dogodke. V ta razdelek so sprejete pesmi o vojaškem stanu, radovoljnem ali prisiljenem, o vojaškem naboru, o slovesu vojaškega novince, pesmi o težavah in veselju vojaškega stanu, o odhodu v vojsko in o bojevanju. Urednik prof. dr. Štrekelj sodi, da je malokatera teh pesmi stara nad dve stoletji, ker se more o modernem razvoju vojaštva govoriti šele od začetka 18. veka, ko je prenehalo mezdništvo. Mnogo med njimi je sila jokavih in solzavih ter pobožnih. Humorja nobenega. Iz teh pesmi se pač dobro izraža miroljubnost našega kmeta, ki ni v njem nič herojskega, slavohlepnega. Le v pijanosti postane Slovenec vojak - radovoljec, a potem, ko se iztrezne, se jokaje keša; zavedla ga je včasih tudi lepa uniforma, ki pa se mu je pristudila, še predno jo je oblekel. Lovci - biriči in župani - loviči so lovili in zbirali vojake, jih zvezali in odpeljali na vozovih v mesta v vojašnice. Od solza niso videli ceste ter so jokali, da ne bodo videli nikdar več domače vasi, staršev in ljubice ter da ne pojdejo nikoli več na božjo pot, kar je menda našim kmetom prav posebno lepa zabava. Vsi ti vojaki vidijo pred sabo le gotovo smrt na bojišču. Večinoma govore te pesmi o bojih z Lahi in Francozi. Vojaška služba je trajala celih osem let; ker so bile tedanje vojske pač mnogo manjše od sedanjih, je služilo vojake primeroma le malo Slovencev. Služili so le „junaški“, krepki mladeniči, slabiče pa so pošiljali domov. Mnogo jih je pobegnilo, več zbolelo in pomrlo, vendar so se nekateri z vojaščino končno sprijaznili, si dobili nove ljubice ter živeli veseli do odpusta, ko so dobili „ta narlevš bukuce:“ — urlaubarski pos! Za proučevanje narodnega značaja Slovencev so te vojaške pesmi prav dober vir.

— o —

Matica Slovenska: Prevodi iz svetovne književnosti: Faust. Spisal W. Goethe. Tragedije prvi del. Poslovenil Anton Funtek. 1908. Str. 200. Najlepše leposlovno darilo S. M. za tekoče leto je brez dvoma slovenski Faust. Najmanjši jugoslovanski narod, naš ponižni slovenski narod ima za Bolgari prvi svoj prevod te največje nemškoklasične pesnitve; imamo pa ne le vseskoz dostojen, nego uprav krasen, jezikovno in metrično vzoren, po obliki

in vsebini povsem točen in v vsakem pogledu vesten prevod. A. Funtek uživa že dolgo velezaslužen ugled kot najboljši prevajalec slovenskih pesnitev na nemški jezik; gotovo je slovenjenje nemščine izdatno težji posel. Neslutene in često skoraj nepremagljive težkoče pa je delal „Faust“ s svojo težko, globokoumno filozofsko in mistično vsebino ter s svojimi jedrnatimi stihmi zgoščenih misli in slik, s svojimi prislovičnimi reki in plastičnimi prispodobami. Funtek je premagal vse te silne težkoče; ostal je izvorniku zvest do najničnejših malenkosti, ni dodal in ni odvzel ni enega stiha ter ni izpremenil nobenega ritma. Morda bi se dalo toinono izraziti drugače in še lepše, težko pa vestneje in točneje. Originala seveda ne doseže noben prevod. N. pr. molitev Marjetice (str. 140) je prevedena mojstrsko; a vendar, za koliko je krasnejši izvornik! Ali nedosežnolepi srčni izliv Marjetice ob kolovratu (str. 131)! Kdo bi ga poslovenil bolje? In vendar, koliko prelestnejši je original! Toda Funtek je storil kot poet in prevajalec vse, da nam je podal „Fausta“, ki se moremo z njim ponašati. To delo je pač nov dokaz visoke estetske cene našega jezika, ki je sposoben biti posoda Goethejevega remekdela. V lažje umevanje tragedije je pridejan prevodu uvod, ki govori o pripovedkah o Faustu in njegovih slovanskih varijantah, o faustovski snovi pred Goethejem in o Goethejevem „Faustu“. Skicirana je tudi vsebina II. dela „Fausta“. Ta uvod bi moral biti izdatno širši, globlji in manje omejen na suhotno podajanje vsebine. Vsak Matičar si ne more nabaviti monografij Loeperja, Minorja in Harnacka; marsikdo bi jih tudi ne umel. Prevajalec pa bi jih bil — v interesu lastnega dela — moral izkoristiti dodobra. Za kolikor je bil lani prof. Perušek v svojem uvodu prevoda srbskega „Gor. venca“ preobširen, prav za toliko je bil letos prof. Funtek presuhoparen in redkobeseden. Takisto ne odobravamo, da se je „Tolmač“ natilsnil za delom na poslednjih str. knjige. Komentar naj bi se bil tiskal pod tekstom tragedije, pod črto s petitom. Tudi boljše nemške izdaje „Fausta“ imajo temeljitiješe, toplejše uvode ter imajo komentarje k posameznim pojmom i. dr. pod črto. Najmanje pa nam je všeč izdaja slovenskega „Fausta“. Tako umetniško veledelo bi se ne smelo tiskati na takem papirju, v taki obliki in s takimi črkami! Odbor S. M. naj se uči okusa in pa respekta pred umetniki vsaj pri — Lav. Schwentnerju! — o —

Slowackega stoletnica. Vsi poljski krogi po vseh krajih in državah proslave 100letnico rojstva slavnega poljskega pesnika Julija Slowackega. Ta ljubljenec Poljakov je bil pesnik boli svojega trpinskega naroda ter je vse tožbe, vzdihle in želje naroda izražal v svojih krasnih poezijah. Slowacki je bil mistik, zato težkoumljiv in temen, a hkratu virtuoz v obliki, branitelj poljske minolosti in prorok poljske bodočnosti. Še danes navdušuje Slowacki poljsko mladino s svojim rodoljubjem.

Matica Slovenska: Zabavna knjižnica. XX. zvezek. 1908. Str. 140. Odkritosrčno povedano: z Zabavno knjižnico naša Matica nima sreče. Osem let že zaman čakamo, da dobimo v tej knjigi večje, zares dobro leposlovno delo in razni poročevalci so že izražali mnenje, da bi skoraj kazalo, seči po prevodih iz slovanskega leposlovja. Zeyer, Čech, Jirásek, razni ruski in poljski avtorji bi mogli desetletja polniti Zabavno knjižnico v popolno zadovoljnost večine Matičarjev in tudi najsitnejšega kritika. In zakaj bi se v tej knjižnici ne izdajali zbrani spisi raznih naših pisateljev novejšee dobe (Gestrinovi, Mencingerjevi, dr. H. Dolencevi, Staretovi i. dr.)? Schwentner ne zmaguje vsega sam. Vsekakor Matičarji že težko pričakujejo zdravega večjega epskega spisa, krajšega romana ali daljše novele. Teh

črtic, osnutkov, novelic in feljetonov je za nekaj let dovolj; spadajo itak le pod črto naših dnevnikov ali kvečjemu kot mašila v naše mesečnike, ker so minljive cene. Edini daljši spis v najnovejšem zvezku Z. k. so Amerikanci Zofke Kveder-Jelovškove (slovanski ženski priimki se končujejo dosledno na -ova!). Pisateljica označuje svoj spis kot „dramo v štirih dejanjih“. Mi pa mislimo, da so Amerikanci slika v štirih poglavjih, pisanih v dialogu. Dramatskega dejanja, življenja, gibanja, akcije v tem spisu ni; ljudje drug drugega čakajo, spremljajo, se poslavljajo, a pri tem govore malone vedno isto, javkajo in tarnajo o slabi letini in o bedi vedno enako. Ne delajo, a obupujejo in pijo neprestano. Jedva pridejo iz hrvatskih gozdov, že se odpravljajo v Ameriko. Vedno stoje na pragu s polno torbo. Bajе doma nimajo sreče z ničimer. Le trmasta vdova Pečarica je bogata, vztraja doma in bogati vedno bolj. Zakaj in kako, ni jasno. Središče spisa je pravzaprav siromašna Streharjeva Ančka, ki ljubi Pečarjevega Lojza brez upa, zakaj ošabna mati Pečarica ne dovoljuje, da bi se vzela. Lojz pa ostaja junaško zvest in se napoti za srečo s sovaščani v Ameriko, dasi mu je Ančka — menda vsled žalosti — smrtnonevarno obolela. Lepše bi storil Lojz, ako bi ostal doma pri ljubici. Tudi med kmetiškimi deklicami je možna poetskonežna in uničujočestrastna ljubezen, dasi so Ančke seveda zelo redke. No, Ančka takoj po odhodu Lojza umre. Menda je dobila naglo jetiko. Kontrast značajnemu Lojzu je podli lahkoživec Matijče, ki je zapeljal Metko. Toda Metka, kontrast Ančke, ne obupuje, dasi hodi blagoslovljena; energično se odpravi v Ameriko služiti. Vedno dobre volje je Torbarček, ki izdeluje rojakom potne torbe; čim več se jih odpelje na Hrvatsko in v Ameriko, tem bolje se mu godi, tem več pije. Romantična oseba je Amerikanec, mož silne eneržije in sugestivne zgovernosti. A glej, ta Amerikanec jubi poštarico Emo; vabi jo seboj v Ameriko, kjer bode bogata gospa. Toda poštarica Ema ostaja rajši revica v bedni vasi, zakaj ljubi idealnega ljudskega učitelja. Mogoče, a neverjetno! Pisateljica je dobro izrazila motive, ki gonijo Slovence preko morja ter je povsem pravilno prišla do zaključka, da so slovenski Amerikanci za rodno zemljo izgubljen kapital. Spis ima torej predvsem kot socialnozgodovinski dokument iz XIX. veka za naše slovstvo neutajljivo vrednost, dasi je ves spis le nekaj začetek brez zaključka. Spričo erotske povodnji v našem leposlovju nas resna, važna snov resnomisleče pisateljice prav posebno veseli. Vendar enkrat nekaj drugega! Značaji teh kmetov so vobče prav dobro slikani, tudi kmetiška govornica (z uporabo dialekt) je dobro pogojena. Korektura spisa pa je slaba, ločila so površna, jezik ne brez nemčizmov. — Nadalje slede trije leposlovni spisi Milana Puglja, izvrstnega poznavalca dolenskih kmetov in dolenskega ozračja. Najdaljša in najboljša je novela „Hrizantema in Cimbas“, zanimiva, spisana v žanru Maksima Gorkega, prepojena s pristno romantiko in z resnično poezijo („Arhip in Ljonka“). „Anžiček“ je originalna realistična črtica iz beraškopotepuškega življenja, spretno pisana in ne brez humora. „Evelina in Lina“ je feljetonski osnutek novele. Pugelj slika z veliko vernostjo in poezijo melanholsko dolensko krajino ter razodeva v vsakem stavku, da je sam izšel iz dolenskih dolin. Značaje riše rad z rahlo ironijo ter okusno karikuje njih vedenje in govorjenje. Nikdar ni sentimentalen, nikjer frazast. Povsod se izdaja poet, ki ima poleg vse lirske nežnosti tudi dober in zdrav epski talent. Žal, da se ne loti večje snovi! — a —

Matica Slovenska: Knezova knjižnica. XV. zvezek. 1908. Str. 115. Vsebinska: Vatroslav Jagić.

Castnem u članu „M. S.“ k sedemdesetletnici. (S sliko). Napisala dr. J. Šleibinger in dr. Fr. Ilešič. Ta biografska črtica šteje le 14 str. ter sega pravzaprav le do l. 1870; na poslednji str. je dr. Ilešič — pač prisiljen — kar kratko zaključil spis, sumarno naštevaje glavne dogodke iz Jagičevega življenja doslej in naslove njegovih glavnih del. Tako morajo sekati slovenski uredniki — gordijske vozle! C. Golar je napisal romantično igrarico „Dve nevesti“, pol pravljico, pol noveleto, prav zanimivo, a končno nerazumljivo, nedosledno, neutemeljeno. Golar piše priprost, ljudski jezik ter slika spretno kmetske tipe in življenje na vasi. Njegovi opisi narave so nežni, poetski. Glavni spis so Iv. Cankarja meglena fantazija „Novo življenje“; snov je mestoma slična „Tujcem“ ter se vrši dejanje v Ljubljani med slovenskimi umetniki in literati, po beznicah, na nočni cesti in pri vlačugah. Mi takih „umetnikov“ ne poznamo; če jih pozna Cankar, je gotovo, da so ti „umetniki“ Slovincem neznani, zakaj napisali, naslikali in izklesali niso doslej še ničesar. Iz alkohola in iz brlogov vlačugarstva niso dobili narodi še nikdar umetnosti; leni pijanci s svojim sladkim frazerstvom in domišljavim psovanjem debelih fillistrov ne doneso niti Slovincem novega življenja. Prepričani smo, da ta spis, ki ga ne razume in ne dočita niti vsak 100. čitatelj, ne spada v „Knezovo knjižnico“. Iziti bi bil moral samostojno. Spis ni niti zabaven, niti poučen, niti v narodnem duhu; je li svobodomiseln? Naj je li Grivar vzor svobodomiselnega umetnika, vzor Slovence? Jeli narod kriv njegove usode? Kdo naj simpatizuje z Lavrini, Mikši in Majerji?! So li vsaj zanimivi tipi? Nam vsaj ne. Murgerjevi bohemi so poleg njih zlato tik kupa blata. O Cankarjevi stilistični in jezikovni umetnosti se je pisalo že toliko, da nimamo dostavljati ničesar več. Čaša je krasna, a pijača neokusna. Škoda Cankarjeve umetnosti za take snovi.

— o —
Matica Slovenska: Veli Jože. Istarska priča. Napisao Vladimir Nazor. Ilustrirao Saša Santel. Hrvatska knjižnica, III. Zvezak. Uredio dr. Fran Ilešič. Tiskao Drag. Hribar, Ljubljana, 1908. Str. 86 v čveterki. O tej simbolični pravljici prinesemo poročilo.

Murko M. dr.: Geschichte der älteren südslavischen Litteraturen von Dr. M. Murko, v. Professor an der Universität Graz. Die Litteraturen des Ostens in Einzeldarstellungen. Band V. 2. Abteilung. Leipzig, C. F. Amelangs Verlag. 1908. VIII. Str. 248. Broš. M. 5, v platno vezano M. 6. Profesor dr. Murko podaja tu skupno staro zgodovino jugoslovanskih slovstev, ki so bila prvotno pod vplivom Biantija enota ter so se narodno individualizirala šele pozno. V 13 poglavjih govori učeni slavist o najstarejših literar. spomenikih Jugoslovancov, o njih selitvah in ustanovitvah držav, o delovanju Cirila in Metoda, o stari cerkveni literaturi v Bolgariji, Srbiji, Bosni, med Hrvati in Slovenci. Za teologe, filologe in historike važno delo! Seveda je to le najstarejša književna zgodovina, ki sega jedva do 17. veka, ko o resnični, umetniški literaturi še ni govora. Ali sledi temu zvezku še zgodovina posameznih jugoslovanskih literatur, ni razvidno, a baš to bi bilo prav posebno želeto. Dr. Brücknerjevi zgodovini poljske in ruske literature sezata prav do poslednje dobe, takisto dr. Jakubčeva in dr. Novakova zgodovina češkega slovstva. (Seveda kaže n. pr. knjiga „Die osteuropäischen Litteraturen und die slavischen Sprachen“ (Berlin und Leipzig, B. T. Teubner, 1908), da naši vseučiliški profesorji in slavisti — med njimi tudi dr. Murko — najnovejše jugoslovanske literature ne poznajo dovolj ter da se preveč zanašajo na svoje dijaške sodelavce. Zato pa pogrešamo objektivnosti in celo bibliografske vesti-

nosti.) Tu govorimo le o dr. Murkovi zgodovini starejših jugoslovanc. slovstev tero temeljito delo prav radi priporočamo. Knjiga je tudi za laika velezanimiva in instruktivna. Torej nam je dobrodošla!

Die osteuropäischen Litteraturen und die slawischen Sprachen von A. Bezzenger, A. Brückner, V. v. Jagić, J. Máchal, M. Murko, E. Riedl, E. Setälä, G. Suits, A. Thumb, A. Wesselovsky, E. Wolter. 1908. Berlin u. Leipzig. Druck u. Verlag von B. G. Teubner. Ladenpreis geheftet M. 10, geb. in Leinwand M. 12. Str. 396 velike čveterke. O tej krasni knjigi, ki je zbudila v našem časopisu cel vihar zaradi izvajanj V. Jagića o našem narodu in jeziku, prinesemo obširno poročilo prihodnjč. Že danes konstatujemo, da je delo vzlic vsemu epohalno in velike liter. cene.

Ilešič Fran dr.: Kultura in politika. Ponatisk iz „Glasa Matice Hrvatske“ g. IV. br. 1.—2. Zagreb 1908. Členi Slovenske Matice so prejeli z letošnjimi knjigami tudi to 18. str. obsežno brošuro z duhovitimi aforizmi rodoljubapoštenjaka, ki ni razkoračeno gobezdalo, nego resnoben kulturen delavec. Marsikakšnemu lažipolitiku, ki mu je politika predvsem zahrbtnost, spletkarstvo, osobnostno kovarstvo, vlačugarska špekulativnost, tale izvajanja dr. Ilešiča ne bodo všeč. Kdor pa je rodoljub poštenjak, jih podpiše z obema rokama! Najbolje bo, da navedemo vsaj nekaj citatov iz te brošurice komprimiranih idej: „Iz realij klije ideal... Vsaka pravica nalaga dolžnosti... Danes se kultura, ki je bila prej aristokratska, demokrati-zira, a demokracija se kultivira... Vsak umotvor ima dvojno vrednost, absolutno in relativno; absolutno ali objektivno vrednost ima umotvor kot tak, sam zase, kot umetnina, ki budi prvotno estesko čustvo, relativno pa z ozirom na ljudi kake dobe in njih celotno dušno življenje... Kulturen človek ni isto, kar učenjak ali strokovnjak; kulturen človek pa tudi ni isto, kar beletrist ali sploh umetnik... Treba je hiše, kjer je račun gospodar, ki ureja in organizira, umetnost pa gospodinja, ki ljubi pesem, sliko in kip... Genijalnost ni isto, kar kulturnost... Kultura je obdelana duša, je razvit intelekt, je otančeno čuvstvovanje, je disciplina volje; kultura je oranje in sejanje, je klitje in setev. Politika je dejanje, uporabljanje sile in efekt... Sej kultura, politika bo žela... Na čem naj sloni politika, ako ni kulture? — Spoštuj svoje dete, politiko, da ti po tvoji krivdi ne zabrede na kriva pota in tako ne pokvari vsega roda! — Nihilist je lahko umetnik, a ne more biti političar. — Politika brez kulture je izdelovanje okvira brez vsebine...“ Le 18 str. obsega ta spis, — premišljati pa daje tvarine za 100 str. najboljše knjige. Vvrstili smo jo s spoštovanjem v I. vrsto svoje knjižnice.

— o —
Dolar Jakob: Iz devete dežele. Predpustna igra o naprednem carju in o parlamentu. V Ljubljani, 1908. Tiskal in založil Dragotin Hribar, Str. 21. V obliki starih „fastnachtspielov“ je podal tu naš najduhovitejši in vedno originalni humorist Jakob Dolinar hudomušno satiro, ki je bridko aktualna in jasna, da ji komentarka ni treba. Vsak tip je simbol celih slojev in stanov, vse skupaj pa izborna karikatura najmodernejših razmer. To je satira, ki bi bila v monakovskem „Simplicissimu“ vzbudila splošno senzacijo in krot vse kulturne Evrope; prvi jo je prinesel naš „Slovan“ lani. Dobrim dramat. diletantom priporočamo to kabaretno igrico za inteligentne poslušalce.

„Carniola“. Zeitschrift für Heimatkunde. Geleitet von Dr. phil. Walter Schmid. Festschrift zum sechzigjährigen Regierungsjubiläum. Sr. Maj. des Kaisers Franz Josef I. Erster Jahrgang. 1908. Heft III. und IV. Laibach 1908.

Herausgegeben und verlegt vom Musealvereine für Krain. Druk von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 108+14 ilustr. priloga. Ta slavnostni spis našega muzejskega društva ima izredno zanimive študije in članke, namreč: *Volkskunst in Krain*, spis. diplom. arhitekt Johannes Kronfus v Bambergu (z 2 slikama v tekstu in 26 slikami na 7 tablah in v 3 barvastih tablah v dodatku). — *Zur Biographie des Nikolaus Jurišič*, spis. dr. Oskar baron Mitis. — *Das Strassenwesen in Krain im 18. Jahrh.* Po virih v muzej. arhivu v Ljubljani obdelal dr. Jos. Ivanič. — *Anastasius Grüns Briefe an Preßeren und Bleiweis*. Donesek h Grünovim „Volkslieder aus Krain“. Poroča dr. Janko Lokar. — *Tumultforschungen*. Spis. dr. Walter Šmid (z 2 risbama). — *Eine Flussmuschelart mit Perlenbildung aus Krain*. Spis. dr. Gv. Sajovic (z 1 ilustr.) — Potem sledi še 9 listov krajših poročil, ocen i. dr. Na čelu zvezka je reliefna slika (umetnosti in veda se klanjajo cesarju) z latinskim posvetilom v distihih dr. Jos. Tomiška.

Galović Miroslav: Hrana i kako se priredjuje. Na svijet izdalo društvo sv. Jeronima. Zagreb 1908. Str. 128. „Pučka knjižnica“, knj. CLIII. — Obč. zbor tega društva je l. 1906 sklenil, da se izda za narod knjižnica, ki naj ga uči, kako se prirejajo jedila. Galović je po raznih virih in napotkih sestavil to kratko kuharsko knjižico, priprosto in skromno, a za narod povsem zadostno. Velika brezokusnost pa je, v tako knjigo vsiljevati pobožne vzdihne à la „Hvaljen Isus i Marija!“ ter beležiti dneve po svetnikih. Neslanost najvišje mere je tudi pagovor, ki nam j: pregnal ves apetit ter se glasi: „Ovo su ti evo, mili narode, najglavnija jela i pila... Posluži se time, a nemoj nikad zaboraviti, da ti je sve to od dobroga nebeskoga Oca, te da uvijek nad tim darovima Božjim zazivlješ blagoslov Božji“ Vse o pravem času in na pravem mestu!

Gundek Dinko dr.: Biblijska povjest. Knjiga I Od stvorenja svijeta do Davida. Na svijet izdalo društvo sv. Jeronima. (Sa slikama). U Zagrebu. 1908. Str. 222. To so zgodbe sv. pisma, zajete deloma doslovno po besedilu biblije, deloma kratko pripovedovane in končno razlagane. Ilustracije so večinoma blede.

Wallace Ludvig: Ben-Hur. Roman iz časov Kristusovih. Poslovenil Podravski, jezikovno nanovo predelal dr. I. Š. Druga izdaja. Tiskala in založila Goriška tiskarna A. Gabršček. Gorica 1908. Str. 575. Knjiga je lično v platno vezana, se prodaja po pošti za 4 K 80 h. V 1. zvezku Gabrščkove „Svetovne knjižnice“ je izšel ta znameniti, tudi že dramatisirani angleški roman 8 knjig že drugič, kar je pač najboljši dokaz, kako dobrodošel je bil Slovencem, ki ljubijo zanimive epske spise. Dejanje se vrši v stari Palestini, na morju in v Rimu; kakor rdeča nit pa se plete med dogodke rojstvo, življenje in trpljenje Kristusa. Najprejreše slike, polne borb in bede, slave in bolesti, se vrše pred očmi čitatelja tega romana, ki obsega obenem plastične slike iz zgodovine Judov, Grkov in Rimljanov.

Ing. Karel Pick: „Prúplav dunajsko-jaderski“. U Praze 1908. Gospod Pick, inženir pri deželni vladi v Ljubljani, sedaj nameščen na Doiskem, kjer vodi kot znan strokovnjak regulacijska dela na Savi, je bil objavil v „Technickem obzoru“ zgodovino znanega kanalskega načrta od Dunaja do Trsta. Ta načrt datuje že izza časov, ko še ni bilo železnic. Različni ljudje so si belili glave, kako bi zvezali Dunaj z Jadranskim morjem s kanalom za ladje-

plovbo! Načrti so bili duhovito zasnovani, in g. inženir Pick je podal v tem pretisku natančen pregled vseh dotičnih tehniških idej. Ker se dandanes zopet pečajo nekateri krogi s tem anahronističnim športom, je naznanjena brošura aktualna. Načrt o vodnem kanalu od Dunaja do Trsta pa je dandanes — to je naše laisko mnenje — genialen nezmišelj, ki bi požrl milijone, koristil pa ne bo nikomur. Pokaj pa imamo železnice?! — Y —

Zveřina Fr. Boh. Na Dunaju je umrl v 73. letu češki slikar umetnik Zveřina, bivši profesor na praški slikarski akademiji ter profesor v Kutni gori, Gorici in Mari-boru. Njegove slike iz Dalmacije, Bosne, Albanje in Črne Gore so znane vsemu slovanskemu svetu vsled svoje značilne originalnosti. Bil je romantik, a vse njegove bicarne krajine so bile obenem idilske, mile in vesele. Pokojni umetnik je bil rodom Moravan z Hrotovic, osobno vedno ljubezniv in mladostno živahen starec belih las in krasne glave.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Vela Nigrinova, heroina kr. srbskega pozorišta v Belemgradu, velika slovanska dramatska umetnica, je po dolgem bolehanju umrla v svoji novi domovini ter je bila z vso častjo pokopana na drž. stroške. Pokojna umetnica je bila do zadnjega diha zvesta hči svoje domovine. Njene slike smo prinesli v „Slovanu“ v minolem letniku.

Miša Dimitrijević, najodličnejši umetnik hrv. zem. kazališta v Zagrebu, rodom Srb, je umrl po dolgem bolehanju. Bil je izreden talent ter je spisal več dobrih iger.

Sardou Victorien, glasoviti, uspehov bogati francoski dramatik, avtor neštetihih efektnih dram in veseloiger je umrl spočetka novembra v visoki starosti 77 let. Sardou je dosegel v svojih dramah najvišjo stopnjo tehnične dovršenosti ter je še danes nenadkriljiv. Genijalno je obvladal ta pristni Parižan najtežje snovi ter je znal vsako aktuvalno vprašanje na odru prikazati v najjasnejši in najzanimivejši luči, dasi pri tem nikdar ni vsiljeval lastnega mnenja. Deloval je s kontrasti, ironijo, sarkazmom ter z ostrim duhom, upotrebil je senzačna presenečenja, ki pa so bila utemeljena, — pri vsem tem pa je ostal sam hladen. Nedostajalo mu je čustva, prepričanja, lastnih idej, zato ni bil umetnik prve vrste. Henry Bernstein („Tat“, „Samson“, „Baccarat“) je Sardouov učenc. Sardouova dela se igrajo po vsem svetu in se bodo igrala še dolgo.

NAŠE SLIKE.

Rudolf Auer: Panneau décoratif. (Umetniška priloga v štirih barvah). Hrvatski umetnik R. Auer je odličan kolorist izbrane elegancije in poezije. Hrvatski saloni ljubijo njegovo umetnost. — V **Spletu** je bila decembra m. I. **umetniška razstava**, ki je bila nekak izraz višine današnje hrvatske umetnosti v Dalmaciji. Kiparji Rendić, Meštrović, mladi Dešković, Rosandić, Duković in Bersa dokazujejo, da stoji moderna hrvatska plastika visoko nad slovensko. Slikarji Bukovac, Medović, Vidović, Rački, Katunarić, Dinčić, Marinković i. dr. pa so ne le Slovanom znani slikarji mojstri. „Slovan“ prinaša 7 slik s te krasne razstave naših bratov ob Adriji. — **Iz Bosne in Hercegovine: Pogled na Sarajevo**, glavno mesto aneksiranih dežel, zaradi katerih grozi vojna s Srbijo in Črno Goro. — **Dragan Melkus: Pokrajina** (Umetniška priloga). Umetvor hrvatskega umetnika, ki je tudi novelist.